

بررسی لایحه بودجه سال ۱۴۰۴ کل کشور (۱۳): تبصره «۱۵» (تسهیلات تکلیفی و اشتغال)

مرکز پژوهش‌ها
مجلس شورای اسلامی

شماره مسلسل: ۲۰۲۰۰

کد موضوعی: ۲۲۰

دوره دوازدهم - سال اول

ثبت: ۲۳۵

عنوان گزارش: بررسی لایحه بودجه سال ۱۴۰۳ کل کشور (۱۳): تبصره «۱۵» (تسهیلات تکلیفی و اشتغال)

نوع گزارش: طرح / لایحه ■، نظارتی □، راهبردی □

نام دفتر: مطالعات گروه اقتصاد کلان و مدل سازی و گروه پولی و بانکی

تهیه و تدوین کنندگان: فاطمه عزیزخانی، محمد جمور

ناظران علمی: مهدی دارابی، سید مهدی بنی طبا

همکاران: مهدی دارابی، عالیه ناظمی، حمیدرضا جعفر صالحی، معین کدخدا، رضا بختیاری نژاد، مصطفی

حبیب‌اللهی، حجت ورمزیاری، پژمان اعلائی، محمد برزگر خسروی، آسیه ارحامی، ریحانه رحمانی پور، محمد تقی

ضرغام افشار، امیرحسین بامتی طوسی

صفحه آرا: منیره حاجی محمدی

واژه‌های کلیدی:

۱. بودجه

۲. تبصره ۱۵

۳. اشتغال

۴. تسهیلات تکلیفی

۵. ازدواج

تاریخ انتشار: ۱۴۰۳/۸/۱۷

به نام خدا

فهرست مطالب

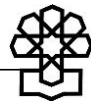
۱	چکیده
۱	خلاصه مدیریتی
۳	۱. مقدمه
۳	۲. بخش اول: اشتغال
۴	۱-۲. وضعیت بازار کار ایران
۷	۲-۲. ارزیابی عملکرد احکام اشتغال زایی قوانین بودجه سنواتی
۱۰	۳-۲. احکام مرتبط با موضوع اشتغال در قانون برنامه هفتم پیشرفت و سیاستهای کلی توسعه دریا محور
۱۲	۴-۲. اظهار نظر پیرامون محتوای تبصره ۱۵:
۱۲	الف رویکرد کلی و اهداف تبصره:
۱۴	ب- منابع:
۱۴	ج- مصارف:
۱۴	د- ساختار اجرایی:
۱۵	۵-۱. جمع بندی بخش اشتغال
۱۸	۳. بخش دوم - تسهیلات تکلیفی
۱۹	۱-۳. برآورد مصارف و منابع تسهیلات تکلیفی قرض الحسنه شبکه بانکی در سال ۱۴۰۳
۲۳	۲-۳. پیش بینی میزان تحقق منابع تسهیلات تکلیفی
۲۳	۳-۳. جمع بندی بخش تسهیلات تکلیفی
۲۴	۴. مقایسه تطبیقی متن لایحه، اظهار نظر و پیشنهاد اصلاحی
۳۸	منابع و مآخذ

فهرست جداول

۷	جدول ۱. مقایسه شیوه اجرایی احکام اشتغال زایی در قوانین بودجه سنواتی
۸	جدول ۲. عملکرد تخصیص منابع احکام اشتغال زایی از سال ۱۴۰۰ تا ۱۴۰۳
۱۰	جدول ۳. عملکرد اعتبارات اختصاص داده شده به حمایت از تولید و اشتغال
۱۱	جدول ۴. نرخ بیکاری در مناطق ساحلی جنوب کشور از سال ۱۳۹۶ تا ۱۴۰۲
۱۸	جدول ۵. ارقام سهمیه و عملکرد تسهیلات تکلیفی ازدواج، فرزندآوری و اشتغال (هزار میلیارد تومان) ارقام سهمیه و عملکرد تسهیلات تکلیفی ازدواج، فرزندآوری و اشتغال (هزار میلیارد تومان)
۱۹	جدول ۶. سقف فردی تسهیلات ازدواج در قوانین بودجه سنواتی (میلیون تومان) و میزان رشد آن
۱۹	جدول ۷. سقف فردی تسهیلات فرزندآوری در قوانین بودجه سنواتی (میلیون تومان) و میزان رشد آن
۲۰	جدول ۸. تکالیف قرض الحسنه در سال ۱۴۰۳ (هزار میلیارد تومان)
۲۰	جدول ۹. منابع قرض الحسنه پس انداز شبکه بانکی (هزار میلیارد تومان)
۲۱	جدول ۱۰. کسری منابع بانکی در سه ساحت مختلف در سال ۱۴۰۳ (هزار میلیارد تومان)
۲۲	جدول ۱۱. سقف فردی تسهیلات ازدواج و فرزندآوری در صورت رشد سقف متناسب با تورم و نرخ رشد نقدینگی (میلیون تومان)
۲۳	جدول ۱۲. پیش بینی تکالیف و منابع قرض الحسنه در سال ۱۴۰۴ (هزار میلیارد تومان)
۲۴	جدول ۱۳. مقایسه تطبیقی تبصره ۲ لایحه و قانون بودجه ۱۴۰۳ با تبصره ۱۵ لایحه بودجه ۱۴۰۴ و اظهار نظر و پیشنهاد اصلاحی

فهرست شکل‌ها

- شکل ۱. تغییرات تعداد شاغلین (هزار نفر) و نرخ مشارکت (درصد) طی سال‌های ۱۳۹۱ تا ۱۴۰۲..... ۴
- شکل ۲. آمارهای جریان اشتغال..... ۵
- شکل ۳. رشد اقتصادی بخش‌های مختلف اقتصادی در سال ۱۴۰۲ (درصد)..... ۵
- شکل ۴. روند دستمزد حقیقی در بخش‌های مختلف اقتصادی (درصد)..... ۶
- شکل ۵. شاخص دستمزد، شاخص قیمت مصرف‌کننده و شاخص قیمت تولیدکننده به قیمت ثابت سال ۱۴۰۰..... ۷

بررسی لایحه بودجه سال ۱۴۰۳ کل کشور (۱۳):
تبصره «۱۵» (تسهیلات تکلیفی و اشتغال)

چکیده

تبصره ۱۵ لایحه بودجه ۱۴۰۴ به تسهیلات تکلیفی و اشتغال پرداخته است؛ این تبصره متناظر با تبصره ۲ قانون بودجه ۱۴۰۳ و تبصره ۱۸ قوانین بودجه سالهای قبل از آن و بند (ث) تبصره ۱۳ قانون بودجه ۱۴۰۳ و تبصره ۱۶ قوانین بودجه سالهای قبل از آن است. بخش اشتغال همانند احکام اشتغالزایی و رونق تولید سنوات گذشته، مشتمل بر حجم بالایی از اهداف بدون لحاظ الزامات اجرایی برای تحقق آن است. برای جلوگیری از تکرار این رویه در سالهای آتی پیشنهاد می‌شود که تخصیص اعتبار رونق تولید و اشتغالزایی، در راستای اسناد «راهبرد ملی پیشرفت صنعتی و ارتقای زنجیره ارزش کشور» برنامه تولید بهینه (الگوی کشت) محصولات کشاورزی موضوع بند ت ماده ۴۸ و بند الف ماده ۳۳ قانون برنامه هفتم پیشرفت باشد. همچنین از ظرفیت های قانون تامین مالی تولید و زیرساخت ها اعم از «بسته های سرمایه گذاری بی نام» و «صندوق های تضمین تعهدات» نیز استفاده شود.

در خصوص تسهیلات قرض الحسنه هم به دلیل رشد بالای ۶۶ درصدی تسهیلات ازدواج در سال ۱۴۰۳ و مشکلاتی که در سال جاری بوجود آمد پیشنهاد می‌شود سقف تسهیلات قرض الحسنه به ۴۵۰۰ هزار میلیارد ریال افزایش یابد که از این مبلغ ۳۰۰۰ هزار میلیارد ریال برای تسهیلات قرض الحسنه ازدواج (بدون افزایش سقف فردی)، ۱۰۰۰ هزار میلیارد ریال برای تسهیلات فرزندآوری (با افزایش ۲۰۰ میلیون ریالی در سقف فردی) و ۵۰۰ هزار میلیارد ریال برای تسهیلات اشتغال با اولیت کمیته امداد امام خمینی و بهزیستی اختصاص یابد.

خلاصه مدیریتی

بیان / شرح مساله

تبصره ۱۵ لایحه بودجه ۱۴۰۴ به تسهیلات تکلیفی و اشتغال پرداخته است؛ این تبصره دارای ۶ بند است که ۵ بند اول آن (بندهای الف) تا (ث)) با موضوع اشتغالزایی و متناظر با تبصره ۲ قانون بودجه ۱۴۰۳ و تبصره ۱۸ قوانین بودجه سالهای قبل از آن است و بند آخر این تبصره (بند ج)) در خصوص تسهیلات قرض الحسنه موضوع قانون حمایت از خانواده و جوانی جمعیت و سایر قوانین است که متناظر با بند (ث) تبصره ۱۳ قانون بودجه ۱۴۰۳ و تبصره ۱۶ قوانین بودجه سالهای قبل از آن است.

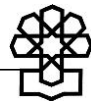
با توجه به اهمیت موضوع اشتغالزایی و رونق تولید و ضرورت انسجام بخشی به منابع این حوزه، از سال ۱۳۹۶، در تبصره ۱۸ قوانین بودجه سنواتی، احکامی به این منظور اختصاص داده شده است که در حال حاضر مهم ترین سیاست در حوزه

رونق تولید و ایجاد اشتغال است. اما به دلیل چالش‌های متعددی که در رویکرد حاکم بر این موضوع و همچنین ضعف بدنه اجرایی و حاکمیتی کشور وجود دارد، اثربخشی و عملکرد موفقی از اجرای این سیاست دیده نمی‌شود. از جمله اینکه در نظام حکمرانی کشور، اشتغال‌زایی و رونق تولید هیچ‌وقت اولویت نخست نبوده است و همواره به دلیل فقدان وحدت رویه بین دولت، این نوع سیاست‌گذاری دستخوش چرخش‌های سیاستی متعددی بوده است. نکته مهم این است که در طی این سال‌ها انتظار معجزه از اجرای این احکام وجود داشته بدون اینکه حتی در تکمیل و رفع نواقص محتوای تبصره، اقدامی صورت گیرد و یا در طی هشت سال اجرای این تبصره اقدامی در راستای رفع چالش‌های پیش روی آن (اعم از فقدان وحدت رویه بین دولت و مجلس، عدم توجه به ثبات اقتصاد کلان، فقدان رویکرد توسعه‌ای، عدم وجود استراتژی توسعه صنعتی، عدم وجود سند آمایش سرزمین، فقدان نهادهای کارآمد و نوین تأمین مالی، فقدان سازمان متولی توسعه در کشور و توزیع رانت در قالب توزیع ناکارآمد منابع) برداشته شود و یا اینکه در طی این سال‌ها سازوکاری در جهت اجرای بهتر این احکام و رفع چالش‌های اجرایی آن (ناهماهنگی بین دستگاه‌ها، عدم انسجام بین برنامه‌های دستگاه‌های اجرایی، ناپایداری، پراکندگی و عدم تمرکز منابع، سختی فرآیندهای بانکی، فقدان سامانه واحد نظارتی و...) پیش‌بینی شود.

نقطه نظرات / یافته های کلیدی

در این تبصره هم حجم بالایی از اهداف آورده شده است که از جمله آن حمایت و تحرک بخشی به تولید و اشتغال پایدار، کمک به تعادل‌های منطقه‌ای، تحقق اهداف مواد (۶) و (۷۹) قانون برنامه هفتم پیشرفت و ایجاد اشتغال پایدار و کمک به تعادل‌های منطقه‌ای است. تحقق اهداف مواد (۶) و (۷۹) قانون برنامه هفتم پیشرفت هم مد نظر قرار گرفته است. این تبصره در دو قالب رویکرد توسعه‌ای و حمایتی ارائه شده و رویکرد توسعه‌ای این تبصره نسبت به سال‌های قبل تفاوتی نکرده اما رویکرد حمایتی در قالب اجرای ماده ۶ و ماده ۷۹ قانون برنامه هفتم پیشرفت ارائه شده است. شیوه‌ی تأمین مالی این تبصره، تلفیقی با پرداخت تسهیلات ترجیحی و تکلیفی با پرداخت تسهیلات قرض‌الحسنه است. این تبصره نسبت به تبصره ۲ سال قبل تغییرات جزئی داشته و دارای اشکالات متعددی است؛ از جمله‌ی این موارد تلفیق رویکرد حمایتی و توسعه‌ای، ناپایداری منابع مالی، نامشخص بودن سهم منابع قرض‌الحسنه و سازوکار اجرای ماده ۶ قانون برنامه هفتم پیشرفت، نامشخص بودن حجم منابع، فقدان سازوکار نظارتی قوی، عدم انسجام شکلی و... را می‌توان نام برد.

در خصوص تسهیلات قرض‌الحسنه ازدواج و فرزندآوری و... هم باید گفت با وجود تزریق ذخایر ۵۰ هزار میلیارد تومانی بانک مرکزی در شش ماهه اول سال ۱۴۰۳، بررسی منابع و مصارف تخمینی تسهیلات قرض‌الحسنه سال ۱۴۰۳ بیانگر وجود کسری حدود ۲۰۰ هزار میلیارد تومانی است که به ناگزیر باید با روش‌هایی مانند فشار به ترازنامه بانکها و کاهش سهم بخش غیردولتی از تسهیلات بانکی، محدود کردن ثبت نام تسهیلات ازدواج، فرزندآوری و اشتغال در سال ۱۴۰۳، این کسری را جبران کرد. مهمترین دلیل به وجود آمدن این کسری، رشد بالای ۶۶ درصدی تسهیلات ازدواج است که بالاتر از متوسط رشد نقدینگی و تورم در سال ۱۴۰۳ است.

پیشنهاد راهکارهای تقنینی، نظارتی یا سیاستی:

برای جلوگیری از تکرار این رویه در سال‌های آتی پیشنهاد می‌شود که تخصیص اعتبار رونق تولید و اشتغالزایی، در راستای اسناد «راهبرد ملی پیشرفت صنعتی و ارتقای زنجیره ارزش کشور» برنامه تولید بهینه (الگوی کشت) محصولات کشاورزی موضوع بند ۴۸ و بند الف ماده ۳۳ قانون برنامه هفتم پیشرفت باشد. همچنین از ظرفیت‌های قانون تامین مالی تولید و زیرساخت‌ها اعم از «بسته‌های سرمایه‌گذاری بی‌نام» و «صندوق‌های تضمین تعهدات» نیز استفاده شود.

در خصوص تسهیلات قرض الحسنه هم به دلیل رشد بالای ۶۶ درصدی تسهیلات ازدواج در سال ۱۴۰۳ و مشکلاتی که در سال جاری بوجود آمد پیشنهاد می‌شود سقف تسهیلات قرض الحسنه به ۴۵۰۰ هزار میلیارد ریال افزایش یابد که از این مبلغ ۳۰۰۰ هزار میلیارد ریال برای تسهیلات قرض الحسنه ازدواج (بدون افزایش سقف فردی)، ۱۰۰۰ هزار میلیارد ریال برای تسهیلات فرزندآوری (با افزایش ۲۰۰ میلیون ریالی در سقف فردی) و ۵۰۰ هزار میلیارد ریال برای تسهیلات اشتغال با اولویت کمیته امداد امام خمینی و بهزیستی اختصاص یابد.

۱. مقدمه

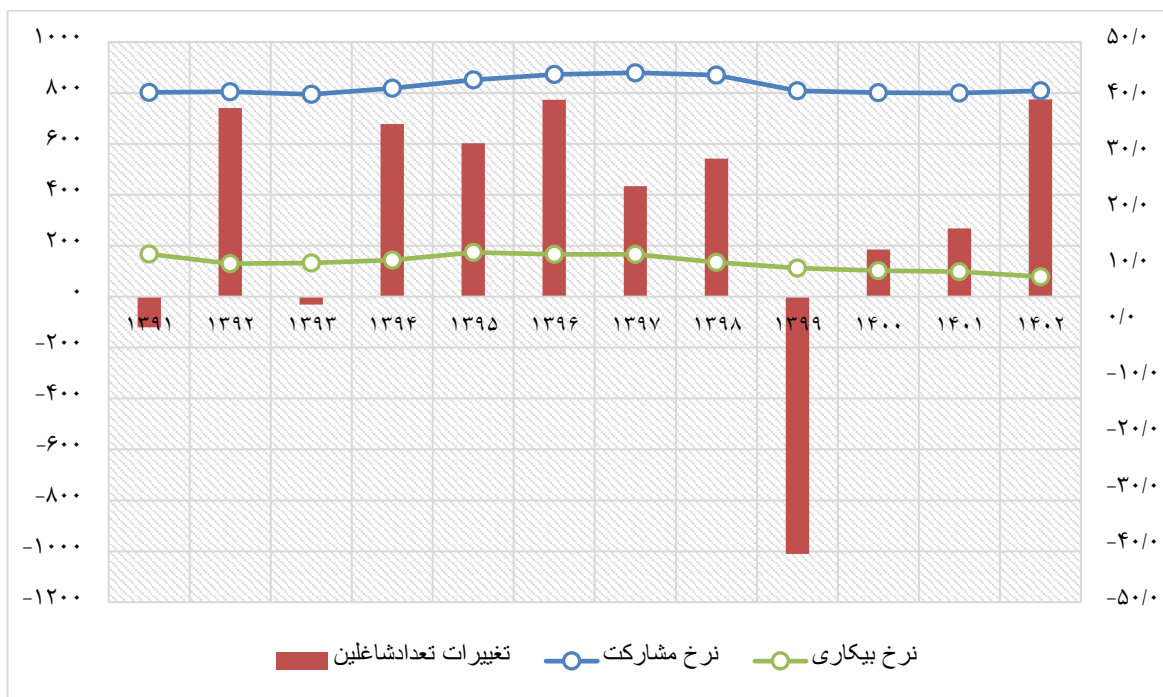
تبصره ۱۵ لایحه بودجه ۱۴۰۴ به تسهیلات تکلیفی و اشتغال پرداخته است؛ این تبصره دارای ۶ بند است که ۵ بند اول آن (بندهای الف) تا (ث)) با موضوع اشتغالزایی و متناظر با تبصره ۲ قانون بودجه ۱۴۰۳ و تبصره ۱۸ قوانین بودجه سالهای قبل از آن است و بند آخر این تبصره (بند ج)) در خصوص تسهیلات قرض الحسنه موضوع قانون حمایت از خانواده و جوانی جمعیت و سایر قوانین است که متناظر با بند (ث) تبصره ۱۳ قانون بودجه ۱۴۰۳ و تبصره ۱۶ قوانین بودجه سال‌های قبل از آن است. به همین جهت گزارش حاضر به دو بخش اصلی تقسیم شده است. در بخش اول ناظر به اشتغال و بندهای مرتبط با آن در تبصره ۱۵ مطالبی درج شده است و در بخش دوم موضوع تسهیلات تکلیفی و پیشنهادات ناظر به آن بیان شده است.

۲. بخش اول: اشتغال

آنچه که از رویه کلی احکام اشتغالزایی و رونق تولید در قوانین بودجه سنواتی به دست می‌آید این است که همه ساله منابع مختصری جهت تحقق حجم بی‌شماری از اهداف از قبیل حمایت از تولید و اشتغال پایدار، بسط عدالت سرزمینی، ارتقای زنجیره‌های ارزش کشور، ارتقای بهره‌وری، بهبود تعادل‌های منطقه‌ای، افزایش رقابت‌پذیری و... در یکی از تبصره‌های قوانین بودجه سنواتی در نظر گرفته می‌شود. در طی این سال‌ها، شیوه اجرایی این احکام برنامه‌محور و مبتنی بر پرداخت تسهیلات بوده است. البته طی سال‌های مختلف چرخش‌های سیاستی متعددی بر این احکام وارد شده و چندین بار رویکرد، متولی، ساختار اجرایی و نظارتی و یا ترکیب و میزان منابع تغییراتی داشته است که در ادامه مرور خواهد شد.

۲-۱. وضعیت بازار کار ایران

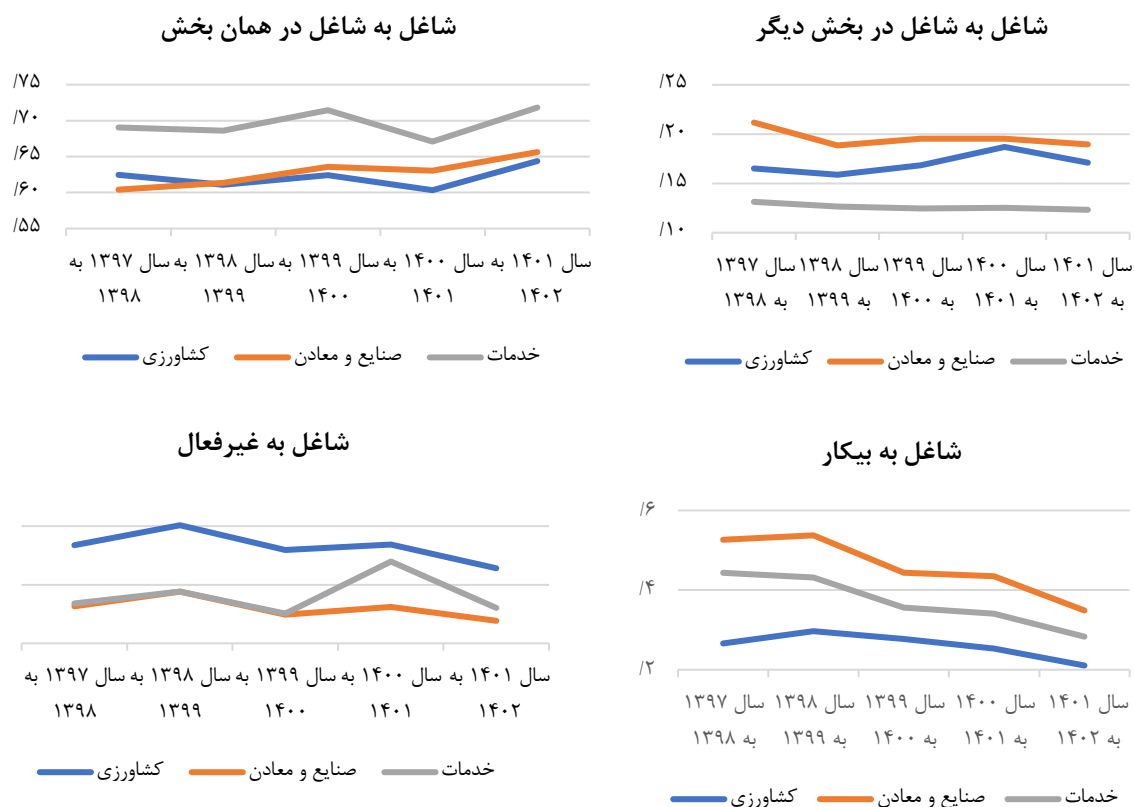
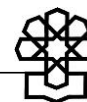
آمار و اطلاعات نشان می‌دهد که از سال ۱۴۰۱ به بعد، وضعیت بازار کار ایران رو به بهبود است، هرچند که هنوز در مقایسه با دهه ۹۰ از نظر برخی شاخص‌ها عقب هستیم. به عنوان مثال نرخ بیکاری طی چند سال اخیر روند کاهشی داشته است و در سال ۱۴۰۲ به کمترین مقدار خود طی دهه اخیر رسیده است.

شکل ۱. تغییرات تعداد شاغلین (هزار نفر) و نرخ مشارکت (درصد) طی سال‌های ۱۳۹۱ تا ۱۴۰۲

مأخذ: محاسبات محقق از داده‌های خام طرح آمارگیری نیروی کار

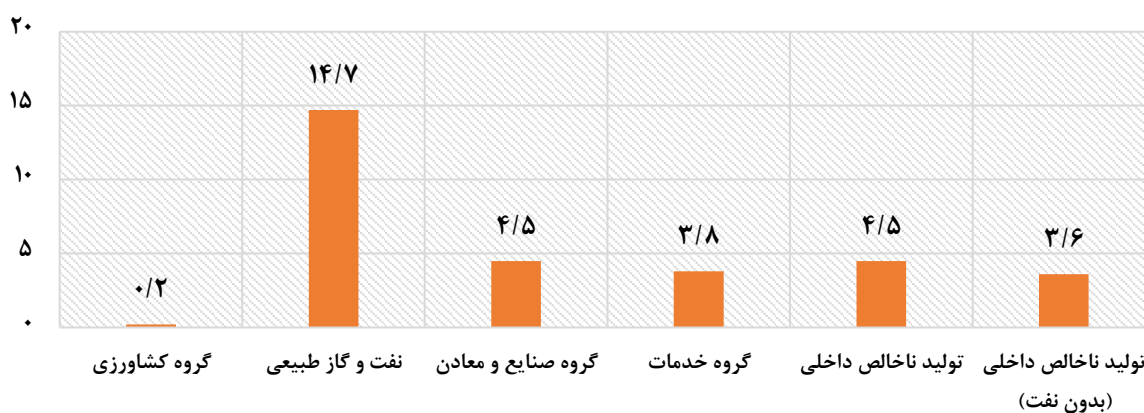
نمودار فوق نشان می‌دهد که روند ایجاد اشتغال طی سال‌های ۱۴۰۰ تا ۱۴۰۲ مثبت بوده به طوری که ۷۷۴ هزار نفر اشتغال در سال ۱۴۰۲ ایجاد شده است و این رقم طی ده سال اخیر بی‌سابقه بوده است. سهم اشتغال‌زایی بخش‌ها به ترتیب، بخش خدمات (۴۷۴ هزار نفر)، بخش صنعت (۲۸۸ هزار نفر) و بخش کشاورزی (۹۲ هزار نفر) بوده است.

شکل ۲. آمارهای جریان اشتغال

مأخذ: محاسبات محقق از داده‌های خام طرح آمارگیری نیروی کار

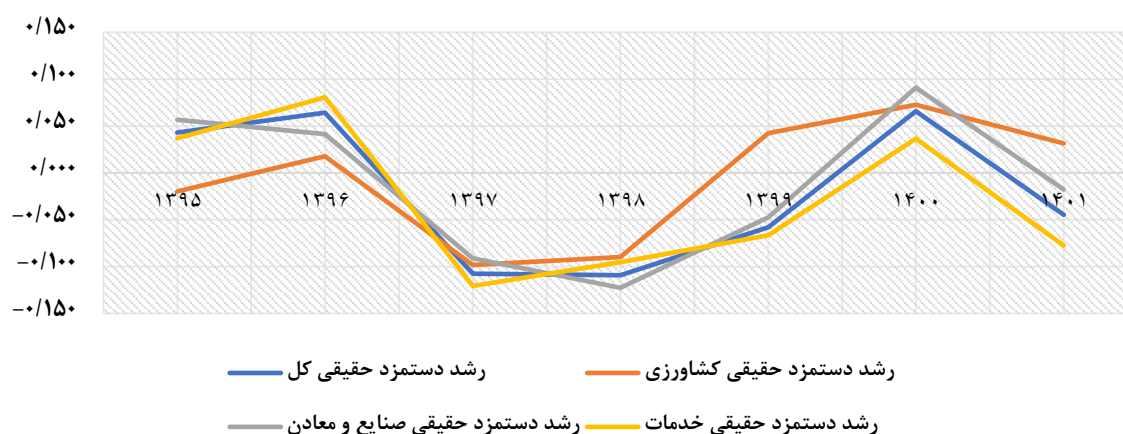
در کنار این نمودار آمارهای جریان نیز نشان می‌دهد جریان شاغل به شاغل در همان بخش در سه بخش کشاورزی، صنعت و خدمات طی سال ۱۴۰۱ به ۱۴۰۲ افزایش داشته و جریان شاغل به غیرفعال، شاغل به بیکار و جابه‌جایی بین بخشی کاهشی بوده است. این شواهد در کنار داده‌های مبتنی بر رشد اقتصادی بخش‌های مختلف اقتصادی (نمودار زیر) این شواهد پایداری و ثبات اشتغال در این بخش‌ها و بهبود شرایط تقاضای بازار کار را در سال ۱۴۰۲ نشان می‌دهد.

شکل ۳. رشد اقتصادی بخش‌های مختلف اقتصادی در سال ۱۴۰۲ (درصد)

مأخذ: حساب‌های ملی بانک مرکزی

در این میان روند نرخ مشارکت در شکل ۱ نشان می‌دهد که علی‌رغم بهبود شرایط تقاضاهای بازار کار و ایجاد اشتغال، نرخ مشارکت سال ۱۴۰۲ نسبت به ۱۴۰۱، در حدود ۰,۴ واحد درصد افزایش داشته، اگرچه هنوز کمتر از میانگین نرخ مشارکت در دهه ۹۰ است که حاکی از بی‌رغبتی نیروی کار در ورود به بازار کار علی‌رغم بهبود وضعیت تقاضای بازار کار است، بدیهی است که یکی از مهم‌ترین عوامل، میزان دستمزد دریافتی نیروی کار است. به‌طوری‌که نمودار زیر نشان می‌دهد رشد دستمزد حقیقی نیروی کار در بخش‌های مختلف اقتصادی (کشاورزی، صنعت و خدمات) طی سال‌های ۱۴۰۰ به ۱۴۰۱ روند کاهشی داشته است.

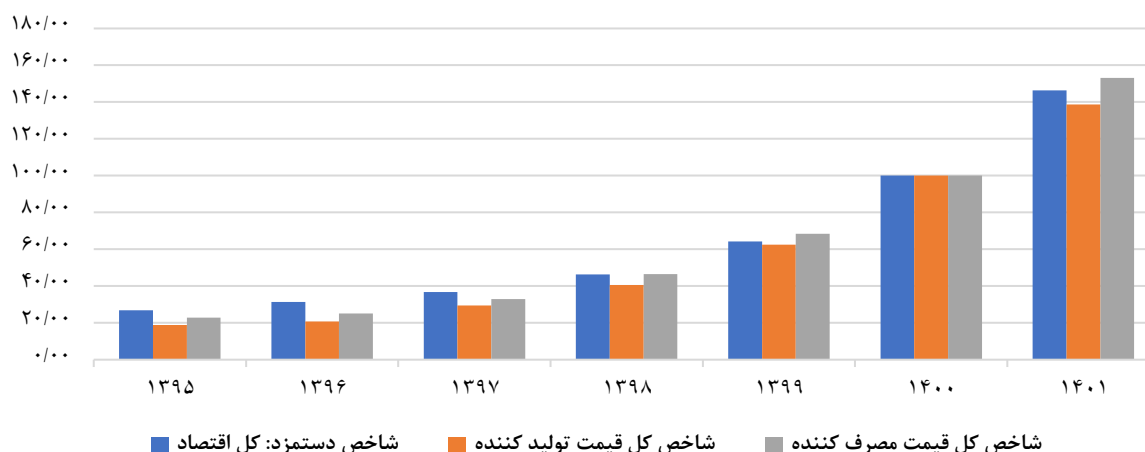
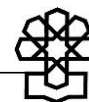

شکل ۴. روند دستمزد حقیقی در بخش‌های مختلف اقتصادی (درصد)

مأخذ: محاسبات محقق

همچنین شکل ۵ نشان می‌دهد که شاخص دستمزد کل اقتصاد در سال ۱۴۰۱ کمتر از شاخص کل قیمت مصرف‌کننده و بالاتر از شاخص قیمت تولیدکننده بوده است. پایین بودن شاخص دستمزد از شاخص قیمت مصرف‌کننده، نشان‌دهنده عایدی کم و ناکافی بودن دستمزد نیروی کار در تأمین هزینه‌های معیشت است و لذا موجب دلسردی نیروی کار در ورود به بازار کار می‌شود.

در کنار این موارد بالاتر بودن شاخص دستمزد نسبت به شاخص قیمت تولیدکننده می‌تواند این سیگنال را به تولیدکننده بدهد که به‌جای استفاده از نیروی کار داخلی از اتباع بیگانه در فرایند تولید استفاده نماید.

شکل ۵. شاخص دستمزد، شاخص قیمت مصرف کننده و شاخص قیمت تولیدکننده به قیمت ثابت سال ۱۴۰۰

مأخذ: محاسبات محقق

این مطالب نشان می‌دهد که بهبود وضعیت بازار کار مستلزم طراحی بسته سیاستی است که در آن توأمان سیاست‌های بهبود سمت عرضه و تقاضای بازار کار هدف‌گذاری شده باشد. این مطالب نشان می‌دهد که برای رفع چالش‌های بازار کار، می‌بایست بخش عرضه و تقاضای بازار کار را با هم دید و بهبود وضعیت بازار کار مستلزم طراحی بسته سیاستی است که در آن توأمان سیاست‌های بهبود سمت عرضه و تقاضای بازار کار هدف‌گذاری شده باشد.

۲-۲. ارزیابی عملکرد احکام اشتغال‌زایی قوانین بودجه سنواتی

بررسی و مقایسه احکام اشتغال‌زایی در قوانین بودجه سالهای ۱۳۹۶ تا ۱۴۰۳، روندی از تغییرات تحمیل شده بر این احکام را نشان می‌دهد. چرخش‌های سیاستی این احکام شامل تغییر در شیوه اجرایی، متولی و منابع آن است که در زیر به آن پرداخته می‌شود.

جدول ۱. مقایسه شیوه اجرایی احکام اشتغال‌زایی در قوانین بودجه سنواتی

عنوان	شیوه اجرایی	متولی
سال ۱۳۹۶	ارائه تسهیلات ترجیحی در بند الف تبصره ۱۸، ارائه تسهیلات حمایتی (قرض‌الحسنه در قالب تبصره ۱۶)	دبیرخانه شورای عالی اشتغال
سال ۱۳۹۷ تا ۱۳۹۹	برنامه‌محور- تسهیلات ترجیحی در بند الف تبصره ۱۸، تسهیلات حمایتی قرض‌الحسنه در قالب تبصره ۱۶	سازمان برنامه و بودجه
سال ۱۴۰۰ تا ۱۴۰۱	برنامه‌محور- تسهیلات ترجیحی در تبصره ۱۸- تسهیلات حمایتی (قرض‌الحسنه) در قالب تبصره ۱۶	وزارت اقتصاد و دارایی
سال ۱۴۰۲ تا ۱۴۰۳	برنامه‌محور- تسهیلات تلفیقی و تکلیفی (اشتغال حمایتی شامل خرد خانگی و نهادهای حمایتی و...) در تبصره ۱۸ سال ۱۴۰۲ و تبصره ۲ سال ۱۴۰۳	وزارت اقتصاد و دارایی (ایجاد حساب ملی پیشرفت و عدالت - هیأت‌امنای حساب ملی پیشرفت و عدالت)

جدول زیر عملکرد تخصیص منابع را طی سال‌های ۱۴۰۰ تا ۱۴۰۳ نشان می‌دهد. همان طور که جدول زیر نشان می‌دهد از سال ۱۴۰۱ به بعد که سهم عمده منابع از ردیف‌های متفرقه پیش‌بینی شده است تحقق منابع با چالش مواجه شده است. این جدول نشان می‌دهد که طی سه ساله ۱۴۰۰-۱۴۰۲ بیش از ۶۷,۵ هزار میلیارد تومان از منابع بودجه عمومی دولت به حمایت از تولید و اشتغال اختصاص یافته است. طبق دستورالعمل اجرایی منابع بودجه باید پس از تلفیق با منابع بانکی به بنگاه‌های اقتصادی بخش خصوصی تسهیلات داده شود.

جدول ۲. عملکرد تخصیص منابع احکام اشتغال‌زایی از سال ۱۴۰۰ تا ۱۴۰۳

سال	مبلغ مصوب	مبلغ تخصیص	مجموع منابع تلفیقی با بانک
۱۴۰۰	۳۲۰ هزار میلیارد ریال	۱۸,۹۶ هزار میلیارد تومان (نقدی) ^۱	۸.۴۵ هزار میلیارد تومان عملیاتی و پرداخت شده است.
۱۴۰۱	۲۴۰ هزار میلیارد ریال کل منابع: ۵۶ هزار میلیارد ریال آن وجوه نقد و ۱۸۴ هزار میلیارد ریال اوراق	۲۲,۴ هزار میلیارد تومان (۱۷,۶ همت ^۲ اوراق، و ۴,۸ همت نقد)	۹.۴۳ هزار میلیارد تومان عملیاتی شده و تا ۲۵ شهریور حدود ۳۰ هزار میلیارد تومان پرداخت شده است. قرارداد عاملیت تا ۳۱ شهریور ۱۴۰۳ می‌باشد.
۱۴۰۲	۳۱ همت از محل بودجه عمومی (اعتبارات متفرقه)، ۱۰۰ همت منابع قرض الحسنه، ۵ همت از محل بازگشتی منابع سال‌های قبل تبصره، بازگشتی منابع قانون اشتغال روستایی، سهم استان‌ها از حقوق دولتی معادن، منابع بند ظ تبصره ۶ این قانون و بخشی از منابع مالی حاصل از مازاد تحقق درآمدهای استانی	۲۶,۱ هزار میلیارد تومان (۱.۲۴ همت اوراق و ۲ همت نقد)	حداقل ۴۲ هزار میلیارد تومان قراردادهای عاملیت سه جانبه وزارت اقتصاد دستگاه اجرایی و مؤسسه عامل تنظیم و ابلاغ شده و فرایند عملیاتی شامل پذیرش طرح‌ها و پرداخت تسهیلات در حال عملیاتی شدن می‌باشد.
۱۴۰۳	مبلغ ۳۱ همت از اعتبارات ردیف متفرقه، مبلغ ۱۰۰ همت تسهیلات قرض الحسنه، باقی مانده مبلغ مندرج در ردیف (۲۶) مصارف جدول تبصره (۱۴) قانون بودجه سال ۱۴۰۱ کل کشور بازگشتی اصل و فرع منابع بند «الف» تبصره (۱۸) قوانین بودجه سنوات گذشته کل کشور، منابع بازگشتی بند «و» تبصره (۱۶) قانون بودجه سال ۱۳۹۸ کل کشور، مانده و بازگشتی منابع مالی تسهیلات موضوع قانون حمایت از توسعه و ایجاد اشتغال پایدار در مناطق روستایی و عشایری با استفاده از منابع صندوق توسعه ملی		دستورالعمل اجرایی تنظیم و ابلاغ شده است. تاکنون ابلاغ و تخصیص اعتبارات جزء (۱) بند (الف) تبصره توسط سازمان انجام نشده است.

۱. از ۳۲ هزار میلیارد تومان منابع، سازمان هدفمندی یارانه‌ها ۱۸,۹۶ همت را برای اجرای تبصره ۱۸ تخصیص داد و این منابع بعد از تلفیق با منابع بانکی، بطور کامل تخصیص داده شده است.
 ۲. با نرخ متوسط ۶۰ درصد تنزیل شده است یعنی در حدود ۱۴ همت محقق شده است..

همانطور که مشهود است طی سال‌های مختلف احکام اشتغال‌زایی قوانین بودجه سنواتی از نظر میزان منابع، محل تأمین منابع و به طبع عملکرد تخصیص منابع متفاوت بوده‌اند. آسیب‌شناسی رویکرد کلی احکام اشتغال‌زایی در قوانین بودجه سنواتی نشان می‌دهد که عدم توجه به ثبات اقتصاد کلان، فقدان رویکرد توسعه‌ای، عدم وجود استراتژی توسعه صنعتی، عدم وجود سند آمایش سرزمین، فقدان نهادهای کارآمد و نوین تأمین مالی، فقدان سازمان متولی توسعه در کشور و توزیع رانت در قالب توزیع ناکارآمد منابع چالش‌های ساختاری و نهادی پیش روی اجرای این سیاست‌ها هستند. با این شرایط در حوزه اجرا و تعریف این سیاست‌ها هم اشکالاتی وجود دارد که تحقق اهداف را ناممکن می‌سازد از جمله این موارد:

- غالب بودن رویکرد اعتباردهی بر سایر جنبه‌های مهم سیاست‌گذاری اشتغال
 - ناهماهنگی بین دستگاه‌ها
 - تغییر مکرر متولی، اهداف و ساختار اجرایی
 - تلفیق رویکرد حمایتی و توسعه‌ای
 - عدم انسجام بین برنامه‌های دستگاه‌های اجرایی
 - عدم استمرار و توالی برنامه هر دستگاه در طی سال‌های مختلف
 - فقدان نظارت و هم‌پوشانی برخی از برنامه‌ها میان دستگاه‌ها
 - ناپایداری منابع مالی و پراکندگی و عدم تمرکز منابع اختصاص یافته به حمایت از تولید و اشتغال
 - فقدان سازوکار نظارتی و عدم وجود سامانه واحد و یکپارچه مشتمل بر فرایند پرداخت و نظارت بر تسهیلات
 - وجود دستگاه‌ها و مراکز متعدد در فرآیند تعیین متقاضی و تخصیص تسهیلات (۱۵) دستگاه اجرایی
 - سختی فرآیندهای بانکی در اختصاص منابع به متقاضیان
 - توجه ناکافی به مبانی و راهبردهای آمایش ملی و استانی در توزیع اعتبارات و برنامه‌ها
- در قوانین بودجه سنواتی برای حمایت از تولید و اشتغال، علاوه بر منابع بودجه عمومی که با منابع بانکی تلفیق شده است، بخش دیگری نیز از محل منابع قرض الحسنه نظام بانکی در نظر گرفته شده است که در جدول زیر عملکرد آن ارائه می‌شود:

جدول ۳. عملکرد اعتبارات اختصاص داده شده به حمایت از تولید و اشتغال

از محل منابع قرض‌الحسنه (هزار میلیارد تومان)

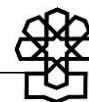
سال	مصوب	عملکرد
۱۴۰۰	۲۸	۵.۶
۱۴۰۱	۱۰۲	۳.۵۴
۱۴۰۲	۱۰۰	۷.۵۵*
کل سه‌ساله	۱۳۰	۱۱۶.۵
۱۴۰۳	۱۰۰	

* این عملکرد تا پایان خردادماه سال ۱۴۰۲ است اما اعطای تسهیلات قرض‌الحسنه (سهام استنادی‌ها) تا پایان تیر ماه ۱۴۰۳ تمدید شده‌است.

نکته‌ای که در پرداخت این شیوه تسهیلات (قرض الحسنه) به منظور اشتغالزایی و حمایت از تولید وجود دارد اینست که رویکرد غالب حمایتی است و لزوماً به ایجاد شغل دائم و با درآمد مکفی تبدیل نمی‌شود و تأثیر قابل توجهی بر رشد اقتصادی و ایجاد ارزش افزوده نیز ندارد. همچنین عملکرد برخی نهادهای حمایتی و برنامه‌های ارائه شده توسط آنها در استفاده از تسهیلات، معمولاً شفاف نیست نظارت کافی در حین و بعد از اعطای تسهیلات وجود ندارد. تعدد نهادهای دریافت تسهیلات هرساله افزایش یافته و هم‌پوشانی بین برنامه‌های این نهادها نیز دیده می‌شود.

۳-۲. احکام مرتبط با موضوع اشتغال در قانون برنامه هفتم پیشرفت و سیاست‌های کلی توسعه دریا محور

مهمترین ماده قانونی برنامه هفتم پیشرفت در خصوص اشتغال، ماده ۶ آن است که در آن برخی از مسائل سمت تقاضای بازار کار در خصوص ایجاد و توسعه بنگاه‌های خرد و خانگی مورد توجه قرار گرفته است. در این ماده، گسترش اشتغال در مناطق روستایی و محروم از طریق فعالیتهای تسهیل‌گری و شبکه‌سازی نهادهای عمومی غیردولتی پیش‌بینی شده است. در این ساختار وزارت تعاون، کار و رفاه اجتماعی متولی ایجاد اشتغال بوده و پیش‌بینی و تأمین منابع مالی برعهده سازمان برنامه و بودجه است. مکانیزم تأمین مالی این ماده به صورت پرداخت تسهیلات قرض‌الحسنه و ارزان‌قیمت و با محوریت بانک مرکزی است که سهم بانک‌های عامل و وثایق را تعیین می‌کند. اما این ماده برای نحوه تعامل بین نهادهای عمومی غیردولتی، این نهادها با بانک‌های عامل و با دستگاه‌های اجرایی، راهکاری پیشنهاد نداده است و نقش وزارت تعاون، کار و رفاه اجتماعی به‌عنوان متولی این موضوع، مشخص نیست. همچنین مکانیزم تأمین مالی و نظارت بر اجرای این ماده نیز اشکالات جدی دارد. در فصل اشتغال برنامه، با آنکه صرفاً سمت تقاضای بازار کار مورد توجه قرار گرفته است، اما همه جوانب آن را پوشش نداده و صرفاً با رویکرد حمایتی و تأمین معیشت به آن پرداخته است و در این میان رویکرد توسعه‌ای اشتغال، کاهش اشتغال غیررسمی، کاهش عدم توازن منطقه‌ای، ایجاد زنجیره ارزش و سازگاری با تحقق رشد ۸ درصدی اقتصاد، مغفول مانده است. علاوه بر این در ماده ۲ قانون برنامه هفتم پیشرفت، ایجاد یک میلیون شغل در سال هدف‌گذاری شده است. اما نحوه محاسبه و فروض در تعیین هدف کمی ایجاد یک میلیون شغل مشخص نیست و راهکارهای تحقق آن در ماده ۶ قانون برنامه هفتم و یا سایر مواد دیده نمی‌شود. علاوه بر این در ماده ۲ قانون برنامه هفتم پیشرفت، ایجاد یک میلیون شغل در سال هدف‌گذاری شده است. در ماده ۷۹ قانون برنامه هفتم بر رشد ۲۵ درصدی مهارت‌های اشتغال‌آموزی زنان و در بند ۸۰ هم وزارت تعاون،

کار و رفاه اجتماعی مکلف شده است تا با همکاری سازمان اداری و استخدامی کشور و معاونت امور زنان و خانواده ریاست جمهوری نسبت به تهیه مقررات و سازوکارهای اجرایی برنامه اشتغال بانوان با رعایت نقش زن در خانواده با تعیین وظایف و کارکردهای هر یک از دستگاه‌های اجرایی، ظرف یک‌سال از لازم‌الاجرا شدن این قانون جهت تصویب در هیأت وزیران اقدام نماید.

این در حالیست که در تبصره ۱۵ لایحه بودجه ۱۴۰۴ به اجرای ماده ۶ و ماده ۷۹ قانون برنامه هفتم پیشرفت اشاره شده است اما به سازوکار اجرایی ایجاد اشتغال برای زنان مطابق با بند ث ماده ۸۰ قانون برنامه هفتم پیشرفت، اشاره ای نشده است و سازوکار تحقق هدف یک میلیون شغل در سال هم در این تبصره مسکوت مانده است.

همچنین موضوع این تبصره با بندهای دوم، ششم و نهم سیاست‌های کلی توسعه دریامحور نیز ارتباط دارد؛ چراکه بند دوم این سیاست‌ها مانند ماده (۴۸) برنامه هفتم بر «توسعه فعالیت‌های اقتصادی دریامحور و ایجاد قطب‌های توسعه دریایی پیشران» تأکید می‌کند. بند ششم آن نیز همچون ماده (۷۹) برنامه هفتم به موضوع «تأمین و ارتقا سرمایه انسانی» اختصاص دارد و بند نهم سیاست‌های کلی توسعه دریامحور نیز به «حمایت از فعالان اقتصادی و بنگاه‌های کوچک و متوسط جوامع محلی در حوزه‌های مختلف از جمله صیادی، کشاورزی، صنعتی و گردشگری» می‌پردازد که با ماده (۶) برنامه‌ی هفتم تناظر دارد. علاوه بر تصریح بند «الف» ماده (۶۰) برنامه هفتم بر اولویت‌دهی به مناطق ساحلی برای اعطای حمایت و مشوق برای توسعه طرح‌های کسب‌وکار و اشتغالزایی؛ اولویت‌دهی به فعالیت‌های توسعه دریامحور در تخصیص منابع تبصره (۱۵) بودجه سال ۱۴۰۴ به این دلیل اهمیت دارد که متوسط رشد سالانه ارزش‌افزوده اقتصاد دریامحور در ماده (۵۶) برنامه هفتم معادل ۱۶ درصد هدف‌گذاری شده است. نکته بعدی این است که از میان چهار استان ساحلی جنوب کشور، نرخ بیکاری در دو استان خوزستان و سیستان و بلوچستان طی دوره هفت‌ساله اجرای قانون برنامه ششم توسعه ۱۳۹۶-۱۴۰۲ همواره بالاتر از متوسط کل کشور بوده است. نرخ بیکاری استان هرمزگان نیز طی دو سال اول برنامه ششم پایین‌تر از میانگین کل کشور بوده است اما این استان طی دوره پنج‌ساله ۱۳۹۸-۱۴۰۲ نرخ بیکاری بالاتر از میانگین کل کشور را تجربه کرده است. در میان استان‌های ساحلی جنوب کشور تنها بوشهر است که به جز سال ۱۳۹۹ همواره نرخ بیکاری پایین‌تر از میانگین کل کشور را ثبت کرده است.

جدول ۴. نرخ بیکاری در مناطق ساحلی جنوب کشور از سال ۱۳۹۶ تا ۱۴۰۲

سال	خوزستان	بوشهر	هرمزگان	سیستان و بلوچستان	میانگین کشور
۱۳۹۶	۱۴/۷	۱۱	۹	۱۲/۲	۱۲/۱
۱۳۹۷	۱۵/۷	۱۰/۵	۱۱/۲	۱۶	۱۲/۱
۱۳۹۸	۱۴/۵	۹/۹	۱۳/۹	۱۳/۱	۱۰/۷
۱۳۹۹	۱۳/۹	۹/۷	۱۳/۴	۱۱/۴	۹/۶
۱۴۰۰	۱۲/۶	۹	۱۵/۸	۹/۴	۹/۲
۱۴۰۱	۱۲/۶	۷/۶	۱۵/۳	۱۱/۷	۹
۱۴۰۲	۱۱	۷/۸	۱۱/۴	۱۲/۴	۸/۱

اهمیت اشتغالزایی و گسترش نظام شهرنشینی در سواحل به این دلیل است که افزایش جمعیت سواحل جنوبی کشور به ۸ درصد جمعیت کل کشور تا پایان سال ۱۴۰۷ در ماده (۵۶) قانون برنامه هفتم هدف‌گذاری شده است. در حال حاضر بر اساس تعریف مناطق ساحلی در جزء «۷» ماده (۱) برنامه جامع تحقق سیاست‌های کلی توسعه دریامحور؛ جمعیت سواحل جنوبی کشور مبتنی بر سرشماری عمومی نفوس و مسکن سال ۱۳۹۵ معادل ۵,۲۴ و در برآورد سال ۱۴۰۰ معادل ۵,۳۹ درصد کل کشور قابل محاسبه است.

۴-۲ اظهار نظر پیرامون محتوای تبصره ۱۵:

در این قسمت تبصره ۱۵ لایحه بودجه ۱۴۰۴ از نظر رویکرد کلی، منابع، مصارف و ساختار اجرایی بررسی و اظهار نظر می‌گردد.

الف رویکرد کلی و اهداف تبصره:

• تا سال ۱۴۰۲، تسهیلات تکلیفی و قرض‌الحسنه اشتغالزایی در بند ب تبصره ۱۶ و تسهیلات ترجیحی در تبصره ۱۸ ارایه می‌شد اما از سال ۱۴۰۲ به بعد این دو با هم تلفیق شدند و در تبصره ۱۵ لایحه بودجه ۱۴۰۴ نیز به همین شیوه عمل شده و رویکرد توسعه‌ای و حمایتی اشتغال ترکیب شده است.

• رویکرد توسعه‌ای تبصره ۱۵ سال ۱۴۰۴ در قالب حمایت و تحرک‌بخشی به تولید و اشتغال پایدار، کمک به تعادل‌های منطقه‌ای، با تاکید بر افزایش رقابت‌پذیری بر اساس اسناد ملی و استانی آمایش سرزمین و پیشران‌ها، «تکمیل زنجیره‌های ارزش، تکمیل و بهبود زیر ساخت‌های تولید و اشتغال، حمایت از تأمین مالی مشارکت عمومی- خصوصی و حمایت از بنگاه‌های کوچک و متوسط با اولویت صنایع دانش‌بنیان ارایه شده و نسبت به تبصره ۲ قانون بودجه ۱۴۰۳، تغییراتی داشته است؛ از جمله اینکه در سال گذشته رونق تولید و ایجاد اشتغال از طریق افزایش سرمایه‌گذاری، ارتقای بهره‌وری، تکمیل طرح‌های تولیدی نیمه تمام و احیای واحدهای تولیدی راکد، بازسازی و نوسازی واحدهای تولیدی، استفاده از ظرفیت‌های خالی بنگاه‌های تولیدی، و تکمیل زنجیره ارزش تولید، یکپارچه‌سازی حمایت‌های دولت و بسط عدالت سرزمینی در راستای رشد و پیشرفت استان‌های کشور و سند راهبرد ملی پیشرفت صنعتی و ارتقای زنجیره‌های ارزش کشور پیش‌بینی شده بود و امسال ردی از این عبارات نمی‌بینیم.

• آنچه که مسلم است، این است که هر ساله حجم کثیری از اهداف در احکام اشتغالزایی قوانین بودجه سنواتی آورده می‌شود بدون اینکه حتی در تحقق یکی از آنها، پیشرفتی و یا عملکردی ثبت شده باشد. به عبارت دیگر بدنه حکمرانی کشور به جای تمرکز بر تحقق اهداف واقع‌گرایانه در یک فرایند مستمر، همه ساله درگیر بازی با الفاظ و عبارات می‌شود و چرخش‌های سیاستی متعددی را به این احکام تحمیل می‌نماید، در حال که بدیهی است تحقق این موارد در یک سال مالی و با این سطح عملکرد، فرضی محال است. در این میان با توجه اینکه پتانسل تقنینی بند ت ماده ۴۸ قانون برنامه هفتم پیشرفت در تهیه سند راهبردی استراتژی توسعه صنعتی و ارتقای زنجیره‌های ارزش کشور بر مبنای آمایش سرزمین و توسعه متوازن، پیشنهاد می‌شود که تهیه این سند تسریع گردد و برای جلوگیری از سردرگمی و تشتت اهداف، محورهای این سند همه ساله بعنوان نقشه راه در تخصیص منابع اشتغالزایی و رونق تولید قرار گیرد.

• رویکرد حمایتی ایجاد اشتغال در تبصره ۱۵ لایحه بودجه ۱۴۰۴، در قالب تحقق اهداف مواد (۶) و (۷۹) قانون برنامه هفتم پیشرفت «با تاکید بر حمایت از بنگاه‌های کوچک و متوسط با اولویت صنایع دانش‌بنیان، شتاب‌دهنده‌ها و فعالیت‌های خلاق و فناوری در حوزه زنان، خانواده و کودکان» ارایه شده است. در ماده ۶ قانون برنامه هفتم پیشرفت، گسترش اشتغال در کسب و کارهای خرد، خانگی و کوچک از طریق فعالیت‌های تسهیل‌گری و شبکه‌سازی نهادهای عمومی غیردولتی، با اولویت استقرار در مناطق محروم و روستایی پیش‌بینی شده است و ماده ۷۹ قانون برنامه هفتم پیشرفت شامل اهداف کمی در خصوص اجرای بندهای (۱۵) و (۱۶) سیاست‌های کلی برنامه هفتم است که در این میان اهداف کمی اشتغالزایی این ماده شامل افزایش ده درصدی سهم زیرساخت‌های شتاب‌دهی نوآوری در حوزه زنان و خانواده در مقایسه با سایر زیرساخت‌ها (اعم از شرکت‌های دانش‌بنیان، خانه‌های خلاق و نوآوری، مؤسسات خلاق و نوآور در حوزه زنان، خانواده و کودکان) و رشد ۲۵ درصدی افزایش مهارت‌های شغلی زنان است این در حالیست که در تبصره ۲ قانون بودجه ۱۴۰۳، اشتغالزایی حمایتی در کمک به اشتغال‌های حاصل از ایجاد کسب و کارهای خانگی موضوع ماده (۲) قانون ساماندهی و حمایت از مشاغل خانگی مصوب ۲۲/۲/۱۳۸۹ و کارگاه‌های خرد و کوچک (به ترتیب کمتر از چهار و نه نفر کارگر) با اولویت مناطق محروم و روستایی و مطالعات منظومه‌های روستایی آورده شده بود. مفاد بند ج تبصره ۱۵ لایحه بودجه ۱۴۰۴ و مفاد ماده ۷۹ قانون برنامه هفتم پیشرفت^۲، نشان می‌دهد که برای تسهیلات تکلیفی تبصره ۱۵ لایحه بودجه ۱۴۰۴، علاوه بر اشتغالزایی، مصارف دیگر هم در نظر گرفته شده است. این در حالیست که در قانون بودجه ۱۴۰۳، تسهیلات تکلیفی اشتغالزایی در بند ب تبصره ۲ و سایر مصارف منابع قرض الحسنه در بند ث تبصره ۱۳ آورده شده بود اما در لایحه بودجه امسال، همه این موارد در تبصره ۱۵ گنجانده شده است. به عبارت دیگر تجمیع رویکرد حمایتی در این تبصره در قالب اشتغالزایی، فرزندآوری، ازدواج و مسکن و... نامشخص بودن سهم هر یک از منابع قرض الحسنه، انسجام محتوایی این تبصره را کمرنگ نموده و ابهام آن را بیشتر کرده است.

شایان‌ذکر است که اهداف بند «الف» تبصره (۱۵) لایحه بودجه به‌صورت مستقیم با بندهای دوم، ششم و نهم سیاست‌های کلی توسعه دریامحور ارتباط دارد؛ چراکه بند دوم این سیاست‌ها مانند ماده (۴۸) برنامه هفتم بر «توسعه فعالیت‌های اقتصادی دریامحور و ایجاد قطب‌های توسعه دریایی پیشران» تأکید می‌کند. بند ششم آن نیز همچون ماده (۷۹) برنامه هفتم به موضوع «تأمین و ارتقا سرمایه انسانی» اختصاص دارد و بند نهم سیاست‌های کلی توسعه دریامحور نیز به «حمایت از فعالان اقتصادی و بنگاه‌های کوچک و متوسط جوامع محلی در حوزه‌های مختلف از جمله صیادی، کشاورزی، صنعتی و گردشگری» می‌پردازد که با ماده (۶) برنامه هفتم تناظر دارد.

۱. «بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران مکلف است به میزانی که هیئت عالی بانک مرکزی تا پایان فروردین مصوب خواهد نمود مطابق با تبصره (۲) بند (ب) ماده ۶ قانون برنامه هفتم پیشرفت، سهم بانک‌ها را از تسهیلات قرض‌الحسنه اشتغال و تسهیلات قانون حمایت از خانواده و جوانی جمعیت و قوانین مربوط به اینترگران، قانون حمایت از حقوق معلولان مصوب ۱۳۹۶/۱۲/۲۰، قانون جهش تولید دانش‌بنیان، قانون ساماندهی و حمایت از مشاغل خانگی و تسهیلات موضوع ماده (۷۷) قانون الحاق برخی مواد به قانون تنظیم بخشی از مقررات مالی دولت (۲) از محل سپرده‌های قرض‌الحسنه اعم از جاری و پس‌انداز شبکه بانکی پس از کسر سپرده قانونی بابت تسهیلات موضوع این قوانین از جمله اشتغال، قرض‌الحسنه ازدواج، فرزندآوری و ودیعه یا خرید یا ساخت مسکن با اولویت اینترگران موضوع ماده (۲) قانون جامع اینترگران به تعداد ۴۰ هزار نفر که تسهیلات قرض‌الحسنه تکلیف شده است از طریق بانک‌های عامل معین و ابلاغ نماید.»

۲. در مفاد ماده ۷۹ قانون برنامه هفتم پیشرفت، رشد ۲۵ درصدی ترویج الگوهای صحیح همسرگزینی و ترغیب ازدواج به‌هنگام، رشد ۲۵ درصدی مراکز تخصصی مشاوره خانواده، افزایش نرخ ازدواج و کاهش سن ازدواج، کاهش ۵ درصدی نسبت طلاق، افزایش نرخ باروری و کاهش سقط جنین هدفگذاری شده است.

ب- منابع:

- منابع این تبصره تقریباً مشابه سالهای قبل است و سهم عمده منابع از ردیف‌های متفرقه است و بخشی از منابع هم از بازگشتی سال‌های قبل پیش بینی شده است. همانند سال‌های قبل، پایداری و تحقق منابع پیش بینی شده، کم‌رنگ است.
- عدد و رقم این منابع تاکنون مشخص نشده بنابراین از نظر حجم منابع نمی‌توان مقایسه ای با سالهای قبل انجام داد اما به نظر می‌رسد از نظر عددی تفاوت آن‌چنانی با سال قبل نداشته باشد.
- منابع مولدسازی و منابع استان‌ها از حقوق دولتی معادن و مازاد درآمدهای استانی، در این بند دیده نشده است.
- مشخص نیست که حساب پیشرفت و عدالت به نام چه دستگاهی است؟ و از آنجایی که این حساب سالانه است و دایمی نیست می‌بایست دستگاه متولی سالانه افتتاح حساب نماید اما در تبصره این ساختار دیده نشده است.
- رویکرد کلی تأمین مالی این تبصره، تلفیق منابع و پرداخت تسهیلات ترجیحی و قرض الحسنه است.
- یکی از ابهامات دیگر بخش منابع اینست که میزان منابع قرض الحسنه و تسهیلات تکلیفی مشخص نیست و به همین ترتیب سهم منابع برای تحقق ماده ۶ قانون برنامه هفتم پیشرفت و دو هدف کمی اشتغالزایی ماده ۷۹ قانون برنامه هفتم پیشرفت هم مشخص نیست.

ج- مصارف:

- تفکیک سهم منابع ملی و استانی مانند سالهای قبل ۳۰ به ۷۰ است.
- در بند پ آمده است توزیع استانی منابع مالی موضوع این بند بر اساس شاخص‌های وزنی توسعه نیافتگی خواهد بود که تا پایان اردیبهشت ماه ابلاغ می‌گردد. مشخص نیست چه نهادی این شاخص را تهیه می‌کند و اگر در دستورالعمل اجرایی تعیین می‌شود، می‌بایست موکول به دستورالعمل نماید. این در حالی است که در سالهای قبل منابع استانی به طور مساوی بین استان‌ها توزیع می‌شد.
- در جز ۳ بند پ مصارف، ده درصد از منابع برای کمک‌های فنی و اعتباری با اولویت افزایش سرمایه صندوق‌های حمایتی اشتغال و اجرای برنامه‌های بازار کار جوانان و دانش‌آموختگان در نظر گرفته شده است. این رویه نسبت به سال‌های قبل که به صورت کلی در قالب کمک‌های فنی و اعتباری و یارانه سود می‌آمد، تغییر ارزشمندی است. همچنین بهترین استفاده ای که از این مبلغ می‌توان کرد افزایش سرمایه صندوق‌های مرتبط با اشتغال و همچنین ایجاد مشارکت در سرمایه تأسیس صندوق‌های تضمین موضوع قانون تأمین مالی تولید و زیرساخت‌ها است. این روش استفاده از این منابع علاوه بر اینکه به یک منبع پایدار با امکان اهرم‌سازی برای تأمین مالی اشتغال تبدیل می‌شود مخاطرات ناشی از حیف یا میل شدن آن را کاهش می‌دهد.
- سهم منابع قرض الحسنه و یا تسهیلات ارزان قیمت برای اجرای ماده ۶ قانون برنامه هفتم پیشرفت مشخص نیست. و بهتر بود حتی سهم منابع نهادهای عمومی غیر دولتی هم به تفکیک مشخص می‌شد.

د- ساختار اجرایی:

- عبارت «به وزارت اقتصاد و دارایی اجازه داده می‌شود» این را می‌رساند که اختیار هزینه کرد این تبصره با وزارت اقتصاد و دارایی است و عبارت اجازه داده می‌شود ضمانت اجرای این تبصره را کم‌رنگ می‌نماید. همچنین این رویه با

ساختار حساب عدالت و پیشرفت ناهمخوانی دارد. بهتر است همانند سالهای قبل گفته شود که به منظور..... منابع اختصاص می‌یابد.

• جزء ۱ و ۲ و ۳ بندت، متمرکز بر شیوه اجرای تسهیلات ترجیحی و تلفیق منابع است. این در حالیست که بخشی از تبصره شامل رویکرد حمایتی و پرداخت تسهیلات قرض الحسنه به منظور اجرای ماده ۶ قانون برنامه هفتم پیشرفت است اما ساختار اجرایی این ماده قانونی در تبصره مغفول مانده است به عنوان مثال متولی اجرای در ماده ۶ وزارت تعاون است و مکانیسم اجرا با نهادهای توسعه‌ای دارای مدل کسب و کار و روش تسهیل‌گری و شبکه سازی است این در حالی است که در تبصره ۱۵ اشاره‌ای به این موارد و سهم منابع برای این فعالیت‌ها نشده است. و صرفاً در جزء ۴ بندت آمده است: «استفاده نهادهای حمایتی از منابع نقدی و تسهیلات این تبصره، مستلزم تأیید برنامه‌های حمایت از تولید و اشتغال آنها توسط دستگاه‌های اجرایی ملی و تصویب آن توسط شورای عالی اشتغال خواهد بود»

• تکالیف وزارت تعاون، کار و رفاه اجتماعی (توسعه پایگاه‌های آمار و اطلاعات بازار کار و سامانه‌های کاربایی، مشوق‌های لازم برای توسعه و تقویت نهادهای پشتیبان کسب و کارهای خرد خانگی) در ماده ۶ قانون برنامه هفتم پیشرفت، مستلزم تأمین مالی در قوانین بودجه سنواتی است. این در حالی است که در مصارف این تبصره، این موارد به طور شفاف دیده نشده است.

• همانند سالهای پیش، توزیع منابع استانی به شورای برنامه ریزی استان محول شده است. اما نقش آن تصریح نشده است.

• ساختار هیئت امنای پیشرفت و عدالت ملی و استانی در این تبصره مغفول مانده است.

• تدوین دستورالعمل بر عهده وزارت اقتصاد دارایی و وزارت تعاون گذاشته شده است و نقشی برای هیئت امنای پیشرفت و عدالت دیده نشده است.

• ساختار نظارتی شفافیت در این تبصره دیده نمی‌شود و اینکه وزارت اقتصاد و دارایی موظف به نظارت و ارائه گزارش به هیئت وزیران باشد و همزمان وزارت اقتصاد و دارایی متولی و ناظر باشد با هم در تناقض است.

• در جزء ۸ تبصره مسئولیت نظارت میدانی اجرای این تبصره بر عهده وزارت تعاون، کار و رفاه اجتماعی گذاشته است و گفته شده وزارت تعاون گزارش عملکرد به وزارت اقتصاد و دارایی بدهد در حالی که وزارت اقتصاد و دارایی همزمان متولی اجرا هم هست. این رویه غیر شفاف و مبهم است.

• همانند سالهای قبل سهم بانک‌ها از تسهیلات قرض الحسنه اشتغال موقوف به بانک مرکزی شده است با این تفاوت که بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران مکلف است به میزانی که هیئت عالی بانک مرکزی تا پایان فروردین مصوب می‌نماید، عمل کند.

۵-۱. جمع بندی بخش اشتغال

آنچه که از رویه کلی احکام اشتغالزایی و رونق تولید در قوانین بودجه سنواتی به دست می‌آید اینست که همه ساله منابع مختصری جهت تحقق حجم بی‌شماری از اهداف از قبیل حمایت از تولید و اشتغال پایدار، بسط عدالت سرزمینی، ارتقای زنجیره‌های ارزش کشور، ارتقای بهره‌وری، بهبود تعادل‌های منطقه‌ای، افزایش رقابت‌پذیری و... در یکی از تبصره‌های

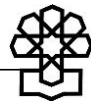
قوانین بودجه سنواتی در نظر گرفته می‌شود. در طی این سال‌ها، شیوه اجرایی این احکام برنامه‌محور و مبتنی بر پرداخت تسهیلات بوده است. البته طی سالهای مختلف چرخش‌های سیاستی متعددی بر این احکام وارد شده و چندین بار رویکرد، متولی، ساختار اجرایی و نظارتی و یا ترکیب و میزان منابع تغییراتی داشته است. اما غالب این تغییرات نه تنها برخاسته از مستندات کارشناسی نیست بلکه در بسیاری موارد به دلیل فقدان وحدت رویه بین دولت و مجلس و اعمال سلیقه اتفاق افتاده است. نکته مهم اینست که در طی این سال‌ها انتظار معجزه از اجرای این احکام وجود داشته بدون اینکه حتی در تکمیل و رفع نواقص محتوای تبصره، اقدامی صورت گیرد و یا در طی هشت سال اجرای این تبصره اقدامی در راستای رفع چالش‌های پیش روی آن (اعم از فقدان وحدت رویه بین دولت و مجلس، عدم توجه به ثبات اقتصاد کلان، فقدان رویکرد توسعه‌ای، عدم وجود استراتژی توسعه صنعتی، عدم وجود سند آمایش سرزمین، فقدان نهادهای کارآمد و نوین تأمین مالی، فقدان سازمان متولی توسعه در کشور و توزیع رانت در قالب توزیع ناکارآمد منابع) برداشته شود و یا اینکه در طی این سال‌ها سازوکاری در جهت اجرای بهتر این احکام و رفع چالش‌های اجرایی آن (ناهماهنگی بین دستگاه‌ها، عدم انسجام بین برنامه‌های دستگاه‌های اجرایی، ناپایداری، پراکندگی و عدم تمرکز منابع، سختی فرآیندهای بانکی، فقدان سامانه واحد نظارتی و...) پیش‌بینی شود.

در این شرایط، تبصره ۱۵ لایحه بودجه ۱۴۰۴ در قالب تکرار مکررات و اعمال تغییرات جزئی ارائه شده است که در آن علاوه بر رونق و حمایت از تولید و ایجاد اشتغال پایدار و کمک به تعادل‌های منطقه‌ای، تحقق اهداف مواد (۶) و (۷۹) قانون برنامه هفتم پیشرفت هم مد نظر قرار گرفته است. به عبارت دیگر این تبصره هم مملو از اهداف و آرزوهای دور و دراز است بدون اینکه الزامات اجرایی تحقق این اهداف در شرایط اقتصاد کلان کشور و یا اصلاحات مشخصی در مفاد این تبصره دیده شده باشد. کما اینکه اشکالات متعددی هم در متن تبصره وجود دارد از جمله این موارد تلفیق رویکرد حمایتی و توسعه‌ای، ناپایداری ای منابع مالی، نامشخص بودن سهم منابع قرض الحسنه و سازوکار اجرای ماده ۶ قانون برنامه هفتم پیشرفت، نامشخص بودن حجم منابع، فقدان سازوکار نظارتی قوی، عدم انسجام و بهم ریختگی شکلی و... را نام برد. بنابراین این‌گونه استنباط می‌شود که در بدنه حکمرانی کشور، اراده‌ای برای تغییر این شیوه حمایت از تولید و یا اشتغالزایی وجود ندارد و این پذیرفته شده است که هرساله می‌بایست همین رویه تکرار گردد و ساعت‌ها وقت و نظر کارشناسی برای آن صرف گردد و ماحصل عملکرد مشخصی از آن دیده نشود.

در جمع‌بندی مطالب فوق دو پیشنهاد زیر ارایه می‌شود:

الف پیشنهاد اول:

از آنجایی که تقویت رویکرد توسعه‌ای اشتغال و رونق تولید یکی از موضوعات اساسی کشور است که تخصیص اعتبار برای تحقق این موضوع، نیازمند وجود نقشه راه و استراتژی مشخص است در این راستا سند «راهبرد ملی پیشرفت صنعتی و ارتقای زنجیره ارزش کشور» مبتنی بر بند ت ماده ۴۸ برنامه هفتم و «برنامه تولید بهینه محصولات کشاورزی» موضوع بند الف ماده ۳۳ قانون برنامه هفتم پیشرفت می‌تواند به‌عنوان یک استراتژی میان‌مدت برای پاسخ‌گویی این نیاز باشد. کما آنکه با این رویه انسجام بین برنامه و بودجه سنواتی نیز همچنان برقرار می‌ماند. در بند الف ماده ۳۳ قانون برنامه هفتم پیشرفت مقرر شده است «برنامه تولید بهینه محصولات کشاورزی» در کشور تدوین و ابلاغ شود. ابلاغ این برنامه یکی از اقدامات لازم برای افزایش ضریب خودکفایی و بهره‌برداری بهینه و یکپارچه از منابع

و عوامل تولید، به ویژه منابع آب و خاک و نیز بهبود معیشت کشاورزان، روستاییان و عشایر، وزارت جهاد کشاورزی است. در بند ت ماده ۴۸ برنامه هفتم پیشرفت، با آسیب شناسی مشابه، دولت مکلف به تهیه سند «راهبرد ملی پیشرفت صنعتی و ارتقای زنجیره ارزش کشور» بر مبنای معیارهای آمایش سرزمین و توسعه متوازن، نفی خام فروشی و تکمیل زنجیره‌های ارزش و تحرک بخشی به صادرات انتشار فناوری‌های نوین شده و ملزم گشته که ضمن تصویب این سند تا سه ماه پس از ابلاغ قانون برنامه هفتم پیشرفت در هیئت وزیران، تمامی حمایت‌های مالی و تسهیلات بانکی خود را بر اساس این سند انجام دهد. ب- پیشنهاد دوم:

همچنین پیشنهاد میشود از ظرفیت های قانون تامین مالی تولید و زیرساخت ها اعم از «بسته های سرمایه گذاری بی نام» و «صندوق های تضمین تعهدات» نیز استفاده شود. با توجه به اینکه این شیوه حمایتی منجر به اخلال در تخصیص منابع، انحراف منابع به واسطه جذابیت تسهیلات و تشدید مساله انتخاب معکوس، افزایش حجم بدهی های دولت به بانکها و انجماد دارایی بانکها شده است. پیشنهاد می شود سازوکار حمایتی بر مبنای توسعه نهاد ضمانت اعتبار و افزایش ظرفیت ارائه تضامین مبنای عمل قرار گیرد. در این روش دولت و سایر نهادهای وابسته برای اجرای سیاست های حمایتی، به تاسیس، افزایش سرمایه یا کمک به موسسات (صندوقها) ضمانت اعتبار پرداخته و با مشارکت در ریسک صدور ضمانت نامه ها، به حمایت از گروه های هدف حمایتی می پردازند. به عبارت روشن تر به جای پرداخت تسهیلات ارزان قیمت، ریسک تسهیلات را متقبل می شوند تا بدون اخلال در نظام تخصیص منابع و ایجاد صف متقاضیان دریافت تسهیلات، این حمایت اصابت بهتری به هدف داشته باشد.

قانون تامین مالی تولید و زیر ساخت ها بستر حمایت و مشارکت دولت با بخش خصوصی را در راستای تاسیس این صندوق ها ایجاد کرده است. در تبصره یک بند (الف) ماده (۶) قانون تامین مالی تولید و زیر ساخت ها اشاره شده است که «دستگاه های اجرایی می توانند با رعایت قانون اجرای سیاست های کلی اصل چهل و چهارم (۴۴) قانون اساسی به منظور انجام وظایف تخصصی خود، اقدام به مشارکت در تأسیس یا سهامداری صندوق های غیردولتی (اعم از خصوصی، تعاونی و عمومی) نمایند». همچنین در جزء (۳) بند (ب) همین ماده اشاره شده است که «دستگاه های اجرایی و صندوق های ضمانت یا تضمین دولتی، مجازند با رعایت قوانین و مقررات مربوط، منابع مالی در اختیار خود را در قالب های مختلف اعم از کمک، کارگزاری منابع یا وجوه اداره شده، تسهیلات ارزان قیمت و مشارکت در مخاطره (ریسک) صدور ضمانت نامه در اختیار صندوق های تضمین قرار دهند». به نظر می رسد این ماده قانون تامین مالی تولید و زیر ساخت ها می تواند محل مناسبی برای مصرف منابع این تبصره باشد و تخصیص منابع را با بهره وری بیشتری صورت بندی کند.

۳. بخش دوم - تسهیلات تکلیفی

تسهیلات تکلیفی قرض‌الحسنه شبکه بانکی مشتمل بر سه بخش اصلی تسهیلات ازدواج، فرزندآوری و اشتغال هر ساله در قانون بودجه تعیین تکلیف می‌گردید. به نظر می‌رسد تسهیلات قرض‌الحسنه علی‌الخصوص تسهیلات ازدواج و فرزندآوری در سال‌های اخیر توانسته است تا حدی منجر به جبران بخشی از افزایش هزینه‌های آغاز زندگی و فرزندآوری شود که از این جهت مناسب ارزیابی شده و باید ادامه پیدا کند. اما در بند (ج) تبصره (۱۵) لایحه بودجه ۱۴۰۴، بنا بر پیشنهاد دولت، تصمیم‌گیری در مورد ارقام تسهیلات تکلیفی قرض‌الحسنه و سهم بانک‌ها از پرداخت آن بر عهده هیئت عالی بانک مرکزی قرار داده شده است که متن لایحه به صورت زیر است:

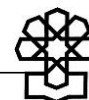
تبصره ۱۵- (ج): بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران مکلف است به میزانی که هیئت عالی بانک مرکزی تا پایان فروردین مصوب خواهد نمود مطابق با تبصره (۳) بند (ب) ماده ۶ قانون برنامه هفتم پیشرفت، سهم بانک‌ها را از تسهیلات قرض‌الحسنه اشتغال و تسهیلات قانون حمایت از خانواده و جوانی جمعیت و قوانین مربوط به ایثارگران، قانون حمایت از حقوق معلولان مصوب ۱۳۹۶/۱۲/۲۰، قانون جهش تولید دانش‌بنیان، قانون ساماندهی و حمایت از مشاغل خانگی و تسهیلات موضوع ماده (۷۷) قانون الحاق برخی مواد به قانون تنظیم بخشی از مقررات مالی دولت (۲) از محل سپرده‌های قرض‌الحسنه اعم از جاری و پس‌انداز شبکه بانکی پس از کسر سپرده قانونی بابت تسهیلات موضوع این قوانین از جمله اشتغال، قرض‌الحسنه ازدواج، فرزندآوری و ودیعه یا خرید یا ساخت مسکن با اولویت ایثارگران موضوع ماده (۳) قانون جامع ایثارگران به تعداد ۴۰ هزار نفر که تسهیلات قرض‌الحسنه تکلیف شده است از طریق بانک‌های عامل معین و ابلاغ نماید.

ارقام سهمیه و عملکرد شبکه بانکی برای سه سال اخیر در جدول ۱ نشان می‌دهد که به طور عمده تسهیلات ازدواج و فرزندآوری به نسبت تسهیلات اشتغال، عملکرد بهتری در سال‌های اخیر داشته‌اند. این در حالی است که افراد زیادی موفق به دریافت وام ازدواج و فرزندآوری در سال ۱۴۰۲ و ۱۴۰۳ نشده و در صف دریافت قرار دارند. به طور دقیق‌تر در سال ۱۴۰۲ مجموعاً ۴۱۷ هزار نفر در پایان سال موفق به دریافت تسهیلات ازدواج و فرزندآوری نشده و در صف باقی مانده‌اند که در سال ۱۴۰۳ نیز این رقم افزایش پیدا کرده است.

جدول ۵. ارقام سهمیه و عملکرد تسهیلات تکلیفی ازدواج، فرزندآوری و اشتغال (هزار میلیارد تومان) ارقام

سهمیه و عملکرد تسهیلات تکلیفی ازدواج، فرزندآوری و اشتغال (هزار میلیارد تومان)

درصد تحقق	مجموع		اشتغال		فرزندآوری		ازدواج		
	عملکرد	سهمیه	عملکرد	سهمیه	عملکرد	سهمیه	عملکرد	سهمیه	
۷۸٪	۸۶	۱۱۰	۶	۳۰	۰	۰	۸۰	۸۰	۱۴۰۰
۶۳٪	۱۹۵	۳۰۸	۳۸	۱۰۵	۳۳	۷۲	۱۲۳	۱۳۱	۱۴۰۱
۹۳٪	۲۷۰	۲۹۰	۶۶	۱۰۰	۴۶	۴۶	۱۵۷	۱۴۴	۱۴۰۲

مهم‌ترین عامل عدم پرداخت کامل تسهیلات یادشده، عدم تکافوی منابع قرض‌الحسنه شبکه بانکی برای پرداخت تسهیلات است. همان‌طور که مشاهده می‌شود، سقف فردی تسهیلات ازدواج و فرزندآوری در طول سنوات اخیر رشد قابل ملاحظه‌ای (بیشتر از نرخ رشد نقدینگی و تورم) داشته است که در نهایت منجر به عدم تکافوی منابع قرض‌الحسنه شبکه بانکی برای پرداخت این نوع تسهیلات گردیده است. در ادامه تکالیف و منابع شبکه بانکی در قانون بودجه سال ۱۴۰۳ محاسبه شده و میزان کسری منابع برآورد شده است.

جدول ۶. سقف فردی تسهیلات ازدواج در قوانین بودجه سنواتی (میلیون تومان) و میزان رشد آن

سال ۱۴۰۳	سال ۱۴۰۲	سال ۱۴۰۱	سال ۱۴۰۰	
۳۰۰ (۶۶ درصد)	۱۸۰ (۵۰ درصد)	۱۲۰ (۷۱ درصد)	۷۰	عموم متقاضیان
۳۵۰ (۵۹ درصد)	۲۲۰ (۴۶ درصد)	۱۵۰ (۵۰ درصد)	۱۰۰	زوجهای زیر ۲۵ و زوجه‌های زیر ۲۳ سال سن

جدول ۷. سقف فردی تسهیلات فرزندآوری در قوانین بودجه سنواتی (میلیون تومان) و میزان رشد آن

سال ۱۴۰۳	سال ۱۴۰۲	سال ۱۴۰۱	سال ۱۴۰۰	
۴۰ (۳۳ درصد)	۳۰ (۵۰ درصد)	۲۰ (۱۰۰ درصد)	۱۰	فرزند اول
۸۰ (۳۳ درصد)	۶۰ (۵۰ درصد)	۴۰ (۱۰۰ درصد)	۲۰	فرزند دوم
۱۲۰ (۴۴ درصد)	۹۰ (۵۰ درصد)	۶۰ (۱۰۰ درصد)	۳۰	فرزند سوم
۱۵۰ (۲۵ درصد)	۱۲۰ (۵۰ درصد)	۸۰ (۱۰۰ درصد)	۴۰	فرزند چهارم
۲۰۰ (۳۳ درصد)	۱۵۰ (۵۰ درصد)	۱۰۰ (۱۰۰ درصد)	۵۰	فرزند پنجم و بیشتر

۱-۳. برآورد مصارف و منابع تسهیلات تکلیفی قرض‌الحسنه شبکه بانکی در سال ۱۴۰۳

در این قسمت تلاش شده است برآوردی از میزان تسهیلات تکلیفی ازدواج، فرزندآوری و اشتغال و همچنین منابع شبکه بانکی برای عمل به این تکالیف بر اساس قانون بودجه سال ۱۴۰۳ تخمین زده شود. بر همین اساس در قسمت اول برآورد کل تسهیلات تکلیفی ازدواج، فرزندآوری و اشتغال در سال جاری انجام شده و در ادامه برآورد منابع شبکه بانکی برای پاسخ به تسهیلات تکلیفی ارائه شده است.

مجموع کل تسهیلات ازدواج، فرزندآوری و اشتغال، تحت سه حالت مختلف برای سال ۱۴۰۳ برآورد شده است که خلاصه آن در جدول ۲ قابل مشاهده است. در مورد تسهیلات ازدواج، در حالت اول مبالغ برآورد شده با فرض تعداد تسهیلات مشابه با عملکرد سال ۱۴۰۲ معادل ۷۷۲ هزار نفر محاسبه شده است. نظر به ثبت درخواست مجموع ۶۴۰

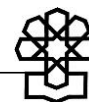
هزار نفر (۱۴۰ هزار نفر مانده از صف سال ۱۴۰۲ و ۵۰۰ هزار نفر درخواست جدید در سال ۱۴۰۳) برای تسهیلات ازدواج در شش ماهه اول سال جاری، در حالت دوم فرض شده است که مجموع کل درخواست تسهیلات ازدواج در سال ۱۴۰۳ معادل ۱۰۰۰ هزار نفر (معادل یک میلیون درخواست که حدود ۲۳۰ هزار بیشتر از عملکرد سال ۱۴۰۲ است). در حالت سوم علاوه بر درخواست ۱ میلیون نفری، افراد باقی‌مانده در صف از سال ۱۴۰۲ معادل ۱۴۰ هزار نفر نیز به متقاضیان اضافه شده است. در مورد تسهیلات فرزندآوری نیز به طور مشابه حالت اول بر اساس میزان عملکرد سال ۱۴۰۲ برآورد صورت گرفته است. در حالت دوم فرض می‌شود که به مانند عملکرد ۴ ماهه (حدود ۴۰۰ هزار فقره تسهیلات) شاهد درخواست ۱۲۰۰ هزار نفر تسهیلات در مجموع سال ۱۴۰۳ باشیم. در حالت سوم نیز فرض شود که علاوه بر این میزان، صف مانده از سال ۱۴۰۲ نیز پرداخت شود که باید ۲۷۷ هزار نفر به میزان ۱۲۰۰ هزار نفر اضافه نمود. با توجه به عملکرد سال جاری، متوسط تسهیلات ازدواج و فرزندآوری نیز، به ترتیب برابر با ۳۳۲ و ۸۱ میلیون تومان به ازای هر نفر در نظر گرفته شده است.

جدول ۸. تکالیف قرض الحسنه در سال ۱۴۰۳ (هزار میلیارد تومان)

حالت ۱ (عملکرد ۱۴۰۲)	حالت ۲ (یک میلیون تقاضای جدید)	حالت ۳ (یک میلیون تقاضای جدید و صف ۱۴۰۲)	
۷۷۲ هزار نفر	۱۰۰۰ هزار نفر	۱۱۴۰ هزار نفر	ازدواج
۲۵۶	۳۳۲	۳۷۸	
۷۳۹ هزار نفر	۱۲۰۰ هزار نفر	۱۴۷۷ هزار نفر	فرزندآوری
۶۰	۹۷	۱۱۹	
عملکرد ۱۴۰۲	۲۰ درصد رشد عملکرد	تکلیف قانونی	اشتغال
۶۶	۸۰	۱۰۰	
۳۸۲	۵۰۹	۵۹۷	مجموع

بنابراین برآورد تسهیلات تکلیفی ازدواج، فرزندآوری و اشتغال بین ۳۸۲ تا ۵۹۷ ه.م.ت متناسب با سطح تقاضا تخمین زده می‌شود. در ادامه منابع شبکه بانکی تخمین زده می‌شود.

به طور کلی منابع قرض الحسنه شبکه بانکی به دو دسته کلی قرض الحسنه پس انداز و قرض الحسنه جاری قابل تقسیم است که در جدول ۳ منعکس شده است. منابع قرض الحسنه جهت ارائه تسهیلات از دو محل قابل تأمین است: (۱) رشد مانده سپرده قرض الحسنه و (۲) میزان بازگشت تسهیلات تکلیفی قرض الحسنه. با توجه به میزان عملکرد تسهیلات تکلیفی قرض الحسنه در ادوار گذشته (بیش از ۷۲۰ هزار میلیارد تومان)، می‌توان گفت تمامی مانده قرض الحسنه تا پیش از سال ۱۴۰۳، صرف تسهیلات تکلیفی شده است و صرفاً می‌توان بر رشد سپرده‌ها و میزان بازگشت تسهیلات قرض الحسنه ادوار گذشته در سال ۱۴۰۳ اتکاء کرد. به بیان دیگر، می‌توان گفت که تا انتهای سال ۱۴۰۲، بیش از مانده سپرده قرض الحسنه موضوع منابع تسهیلات قرض الحسنه تکلیفی، تسهیلات اعطا شده است

جدول ۹. منابع قرض الحسنه پس انداز شبکه بانکی (هزار میلیارد تومان)

قرض الحسنه پس انداز	
۷۶۰	مانده سپرده قرض الحسنه ۱۴۰۲
۱۲۲	کسر شود مانده قرض الحسنه پس انداز بانک رسالت
۱۵۷	کسر شود مانده قرض الحسنه پس انداز بانک مهر
۴۸۱	مانده خالص سپرده قرض الحسنه ۱۴۰۲
۴۳۲	مانده خالص سپرده قرض الحسنه ۱۴۰۲ پس از کسر ذخیره قانونی (نرخ ذخیره ۱۰ درصد)
۱۳۰	منابع حاصل از رشد ۳۰٪ مانده سپرده های قرض الحسنه معادل رشد متوسط نقدینگی
۵۷	اضافه می شود تخمین بازپرداخت قبلی تسهیلات قرض الحسنه
۵۵	کسر شود میزان تسهیلات قرض الحسنه امتیازی بانک های غیر از مهر و رسالت (طبق آمار بانک مرکزی)
۱۳۲	منابع حاصل از سپرده های قرض الحسنه برای سال ۱۴۰۳
قرض الحسنه جاری	
۱۷۶۷	مانده سپرده قرض الحسنه جاری ۱۴۰۲
۲۱	کسر شود مانده قرض الحسنه جاری بانک رسالت
۸۳	کسر شود مانده قرض الحسنه جاری بانک مهر
۱۶۶۳	مانده خالص سپرده قرض الحسنه جاری ۱۴۰۲
۱۴۹۷	مانده خالص سپرده جاری ۱۴۰۲ پس از کسر ذخیره قانونی (نرخ ذخیره ۱۰ درصد)
۳۷۴	منابع حاصل از رشد ۲۵ درصدی مانده سپرده های قرض الحسنه جاری
۱۸۷	مجموع با احتساب نسبت ۵۰ درصد
۲۷	سهیمه تسهیلات قرض الحسنه بانک های قرض الحسنه (مصوبه هیئت وزیران)
مجموع منابع : ۳۴۶	

در محاسبات جدول فوق، ابتدا سپرده های دو بانک قرض الحسنه مهر و رسالت از مجموع منابع سپرده کاسته شده است و سپس محاسبات انجام شده است. چرا که این دو بانک، به صورت مجزا از سایر بانک ها و مؤسسات اعتباری مکلف به پرداخت ۲۷ هزار میلیارد تومان تسهیلات تکلیفی شده اند و لذا نباید منابع قرض الحسنه را مجدد در منابع شبکه بانکی محاسبه کرد. همچنین ۵۵ هزار میلیارد تومان تسهیلات تعهدی بانک ها به جز دو بانک قرض الحسنه ای لحاظ شده است (برای مشتریانی که برای دریافت تسهیلات قرض الحسنه اقدام به سپرده گذاری نموده اند). در نهایت، مطابق رویه های گذشته، صرفاً ۵۰ درصد از افزایش سپرده های جاری به عنوان منابع تسهیلات لحاظ شده است. اگر چه که می توان این نسبت را به ۱۰۰ درصد افزایش داد، اما به دلیل تحمیل ریسک و هزینه به نظام بانکی و همچنین کاهش سهم تأمین مالی دیگر بخش ها، این افزایش توصیه نمی شود.

چنانچه در جدول ۱۱ ملاحظه می شود، مجموع منابع تخمینی شبکه بانکی غیر از بانک های قرض الحسنه معادل ۳۱۹ هزار میلیارد تومان است. در نتیجه، تحت سه حالت ذکر شده در جدول ۴، کسری هر حالت در جدول ۶ ارائه شده است.

جدول ۱۰. کسری منابع بانکی در سه ساحت مختلف در سال ۱۴۰۳ (هزار میلیارد تومان)

حالت ۱	حالت ۲	حالت ۳	کسری
۳۶	۱۶۳	۲۵۱	

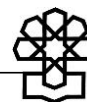
در مجموع با توجه به محاسبات انجام‌شده مشخص گردید که با فرض پاسخ به تمام درخواست‌های تسهیلات تکلیفی، شبکه بانکی با کمبود منابع مواجه است که میزان این کمبود متناسب با فروض در نظر گرفته شده در مورد میزان تقاضای تسهیلات متفاوت است. بانک مرکزی برای پاسخ به متقاضیان این تسهیلات ۵۰ همت پایه پولی از محل آزادسازی ذخایر قانونی (تقریباً معادل ذخایر قانونی سپرده‌های قرض‌الحسنه پس انداز که در محاسبه منابع کسر شده بود) تزریق کرده است که اقدام نامناسبی از منظر پولی ارزیابی می‌شود.

بنابراین به نظر می‌رسد رشد ارقام تسهیلات تکلیفی قرض‌الحسنه در سال ۱۴۰۳ بیش از توان تسهیلات‌دهی تکلیفی شبکه بانکی بوده است و در صورت ادامه این مسیر و رشد تسهیلات تکلیفی سال ۱۴۰۴ مشابه با وضعیت رشد آنها در قانون بودجه سال ۱۴۰۳ می‌تواند منجر به تشدید وضعیت کسری منابع لازم در شبکه بانکی گردد. بر همین اساس، در جدول ۷ ارقام سقف تسهیلات ازدواج و فرزندآوری برای سال ۱۴۰۳ و ۱۴۰۴ بر اساس ارقام سال ۱۴۰۲ و افزایش متناسب با نرخ تورم نقطه به نقطه و نرخ رشد نقدینگی محاسبه شده است. علت آنکه مبنای رشد سقف فردی تسهیلات، ارقام سال ۱۴۰۲ قرار گرفته است آن است که همان طور که بیان شد، ارقام قانون بودجه سال ۱۴۰۳ فراتر از توان تسهیلات‌دهی قرض‌الحسنه شبکه بانکی است. نرخ رشد نقطه به نقطه تورم و نرخ رشد نقدینگی برای سال ۱۴۰۳ معادل تورم مهرماه مرکز آمار ایران (۳۳ درصد) و نرخ رشد نقدینگی شهریورماه بانک مرکزی (۲۷ درصد) در نظر گرفته شده است. نتایج نشان می‌دهد که اگر ارقام سال ۱۴۰۲ مبنای محاسبه قرار گیرد و بر اساس نرخ رشد نقدینگی و تورم، افزایش سالانه لحاظ شود، اعداد تسهیلات تکلیفی سال ۱۴۰۴ تقریباً معادل ارقام قانون بودجه سال ۱۴۰۳ خواهد بود. با توجه به آنکه رشد نقدینگی می‌تواند نماگر بهتری از میزان ظرفیت و توان پرداخت تسهیلات قرض‌الحسنه باشد، می‌تواند معیار مناسب‌تری برای رشد ارقام سال ۱۴۰۲ قرار گیرد.

جدول ۱۱. سقف فردی تسهیلات ازدواج و فرزندآوری در صورت رشد سقف متناسب با تورم و نرخ رشد نقدینگی

(میلیون تومان)

۱۴۰۴		۱۴۰۳		۱۴۰۲	سال	
افزایش بر اساس رشد نقدینگی	افزایش بر اساس تورم	افزایش بر اساس رشد نقدینگی	افزایش بر اساس تورم	قانون بودجه		
۲۸۳	۳۱۵	۲۲۳	۲۳۷	۳۰۰	۱۸۰	عموم متقاضیان تسهیلات ازدواج
۳۴۵	۳۸۶	۲۷۲	۲۹۰	۳۵۰	۲۲۰	زوجهای زیر ۲۵ و زوجهای زیر ۲۳ سال سن
۴۶	۵۱	۳۷	۳۹	۴۰	۳۰	فرزند اول
۹۳	۱۰۵	۷۴	۷۹	۸۰	۶۰	فرزند دوم
۱۴۰	۱۵۶	۱۱۱	۱۱۸	۱۲۰	۹۰	فرزند سوم
۱۸۷	۲۱۰	۱۴۸	۱۵۸	۱۵۰	۱۲۰	فرزند چهارم
۲۵۱	۲۶۳	۱۸۶	۱۹۸	۲۰۰	۱۵۰	فرزند پنجم و بیشتر

بر اساس محاسبات فوق پیشنهاد می‌شود:

سناریو ۱: ارقام مصوب ۱۴۰۳ افزایش پیدا نکند

سناریو ۲: همه اقلام مصوب سال ۱۴۰۳ در سال ۱۴۰۴، به میزان ۲۰ میلیون تومان افزایش یابد

۲-۳. پیش‌بینی میزان تحقق منابع تسهیلات تکلیفی

با فرض افزایش ۲۰ میلیون تومانی برای هر قلم تسهیلات تکلیفی ازدواج و فرزندآوری و همچنین ثابت ماندن تکلیف تسهیلات اشتغال، در سه حالت جدول ۱۲ تکالیف ۱۴۰۴ پیش‌بینی می‌شود. همان طور که ملاحظه می‌شود، در حالت‌های مختلف تکالیف بین ۴۲۹ تا ۶۴۳ هزار میلیارد تومان پیش‌بینی می‌شود.

جدول ۱۲. پیش‌بینی تکالیف و منابع قرض الحسنه در سال ۱۴۰۴ (هزار میلیارد تومان)

پیش‌بینی منابع			
۴۵۰	منابع پیش‌بینی شده در سال ۱۴۰۳ (۳۴۶ هزار میلیارد تومان جدول ۹ متناسب با نقدینگی، ۳۰ درصد رشد پیدا کند		
حالت ۲ (یک میلیون تقاضای جدید و صف ۱۴۰۲)	حالت ۲ (یک میلیون تقاضای جدید)	حالت ۱ (عملکرد ۱۴۰۲)	سناریوهای جدول ۸ با فرض عدم افزایش مبالغ
۵۹۷	۵۰۹	۳۸۲	
۱۴۷	۵۹	۰	کسری
پیش‌بینی تکالیف با فرض افزایش ۲۰ میلیون تومانی			
حالت ۳	حالت ۲	حالت ۱	
۱۲۰۰ هزار نفر	۱۰۰۰ هزار نفر	۸۰۰ هزار نفر	ازدواج
۴۲۲	۳۵۲	۲۸۲	
۱۲۰۰ هزار نفر	۱۰۰۰ هزار نفر	۸۰۰ هزار نفر	فرزندآوری
۱۲۱	۱۰۱	۸۱	
مصوبه ۱۴۰۳	عملکرد ۱۴۰۲	عملکرد ۱۴۰۲	اشتغال
۱۰۰	۶۶	۶۶	
۶۴۳	۵۱۹	۴۲۹	مجموع تکالیف
۱۹۳	۶۹	۰	کسری منابع

۳-۳. جمع بندی بخش تسهیلات تکلیفی

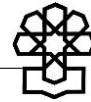
باتوجه به مشکلات متعددی که در سال جاری در خصوص پرداخت تسهیلات قرض الحسنه به دلیل افزایش قابل توجه مبلغ این تسهیلات و عدم همخوانی مبلغ افزایش یافته با رقم ۲۰۰ هزار میلیارد تومانی مندرج در قانون بودجه رقم خورد، پیشنهاد میشود در قانون بودجه ۱۴۰۴ افزایش مبلغ تسهیلات به صورت حداقلی انجام شود که در جداول فوق مطرح شد.

۴. مقایسه تطبیقی متن لایحه، اظهار نظر و پیشنهاد اصلاحی

جدول ۱۳. مقایسه تطبیقی تبصره ۲ لایحه و قانون بودجه ۱۴۰۳ با تبصره ۱۵ لایحه بودجه ۱۴۰۴ و اظهار نظر و پیشنهاد اصلاحی

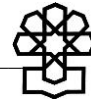
قانون بودجه ۱۴۰۳	لایحه بودجه ۱۴۰۴	اظهار نظر کارشناسی	متن پیشنهادی
تبصره ۲- به منظور حمایت از تولید و اشتغال پایدار و رشد تولید ملی از روش های مختلف از جمله افزایش سرمایه‌گذاری، ارتقای بهره‌وری، تکمیل طرح‌های تولیدی نیمه تمام و احیای واحدهای تولیدی راکد، بازسازی و نوسازی واحدهای تولیدی، استفاده از ظرفیت‌های خالی بنگاه‌های تولیدی، کمک به اشتغال‌های حاصل از ایجاد کسب و کارهای خانگی موضوع ماده (۲) قانون ساماندهی و حمایت از مشاغل خانگی مصوب ۲۲/۲/۱۳۸۹ و کارگاه‌های خرد و کوچک (به ترتیب کمتر از چهار و نه نفر کارگر) با اولویت مناطق محروم و روستایی و مطالعات منظومه‌های روستایی و تکمیل زنجیره ارزش تولید، منابع مالی موضوع این تبصره با تأکید بر یکپارچه‌سازی حمایت‌های دولت و بسط عدالت‌سرزمینی در راستای رشد و پیشرفت استان‌های کشور و سند راهبرد ملی پیشرفت صنعتی و ارتقای زنجیره‌های ارزش کشور که بر اساس سیاست‌های کلی نظام و قوانین بالادستی به تصویب هیأت وزیران می‌رسد با	بند الف تبصره ۱۵- به وزارت امور اقتصادی و دارایی اجازه داده می‌شود اعتبارات این تبصره را مطابق قانون و در قالب برنامه عملیاتی (ملی و استانی) پیشنهادی دستگاه‌های اجرایی برای حمایت و تحرک بخشی به تولید و اشتغال پایدار، کمک به تعادل‌های منطقه‌ای، تحقق اهداف مواد (۶)، (۴۸)، (۶۱) قانون برنامه هفتم پیشرفت و قانون تأمین مالی تولید و زیرساختها و با تأکید بر «افزایش رقابت پذیری بر اساس اسناد ملی و استانی آمایش سرزمین و پیشران‌ها»، «تکمیل و بهبود زیرساخت‌های تولید و اشتغال»، «حمایت از تأمین مالی مشارکت عمومی- خصوصی»، «حمایت از بنگاه‌های کوچک و متوسط با اولویت صنایع دانش بنیان، شتاب‌دهنده‌ها و فعالیت‌های خلاق و فناوری در حوزه زنان، خانواده و کودکان» توزیع نماید:	در پیشنهادات: ۱. به جهت جلوگیری از سردرگمی و عدم انسجام در متن تبصره، صرفاً احکام اشتغالزایی و رونق تولید ملاک تخصیص منابع قرار گرفته است. ۲. برای داشتن نقشه راه و حفظ ارتباط با برنامه هفتم پیشرفت، در صدر تبصره اجرای ماده ۶، بندت ماده ۴۸ قانون برنامه هفتم پیشرفت آورده شده است ۳. بر قانون تأمین مالی تولید و زیرساختها تأکید شده است. تصریح و تأکید بر «مشارکت عمومی- خصوصی» که لایحه آن هنوز به قانون تبدیل نشده است و حدود قانونی آن مشخص نیست، از حیث مغایرت با اصول ۸۵ و ۲۲ قانون اساسی محل تامل است.	به وزارت امور اقتصادی و دارایی اجازه داده می‌شود اعتبارات این تبصره را مطابق قانون و در قالب برنامه عملیاتی (ملی و استانی) پیشنهادی دستگاه‌های اجرایی برای حمایت و تحرک بخشی به تولید و اشتغال پایدار، کمک به تعادل‌های منطقه‌ای، تحقق اهداف مواد (۶)، (۴۸)، (۶۱) قانون برنامه هفتم پیشرفت و قانون تأمین مالی تولید و زیرساختها و با تأکید بر «افزایش رقابت پذیری بر اساس اسناد ملی و استانی آمایش سرزمین و پیشران‌ها»، «تکمیل و بهبود زیرساخت‌های تولید و اشتغال»، «حمایت از تأمین مالی مشارکت عمومی- خصوصی»، «حمایت از بنگاه‌های خرد، کوچک و متوسط با اولویت صنایع دانش بنیان، شتاب‌دهنده‌ها و فعالیت‌های خلاق و فناوری در حوزه زنان، خانواده و کودکان» توزیع نماید:

۱. در این جدول مینا لایحه بودجه ۱۴۰۴ است و سایر متون متناظر با این متن، تفکیک شده است

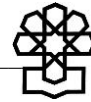
متن پیشنهادی	اظهار نظر کارشناسی	لایحه بودجه ۱۴۰۴	قانون بودجه ۱۴۰۳
			اولویت طرح های تولیدی مبتنی بر دانش بنیان و پیشران به شرح زیر تأمین و اختصاص می یابد:
<p>ب- منابع این تبصره تا میزان... میلیارد ریال به شرح زیر است. خزانه داری کل کشور موظف است علاوه بر مانده سالهای قبل، اعتبارات به شرح زیر را مطابق تخصیص ابلاغی موضوع ماده (۳۰) قانون برنامه و بودجه مصوب ۱۳۵۱ به حساب ملی و استانی «پیشرفت و عدالت» به نام وزارت امور اقتصادی و دارایی واریز و پرداخت نماید:</p> <p>۱- اعتبار ردیف... مندرج در جدول شماره (۹) این قانون به صورت حداقل ماهانه یک دوازدهم.</p> <p>۲- اعتبار ردیف... مندرج در جدول شماره (۹) این قانون به شرح زیر:</p> <p>بازگشتی اصل و فرع منابع بند «الف» تبصره (۱۸) قوانین بودجه سنوات گذشته و تبصره (۲) قانون بودجه سال ۱۴۰۳ کل کشور.</p> <p>مانده مصرف نشده جزء (۳) بند (الف) تبصره (۱۸) قانون بودجه سال ۱۴۰۲ کل کشور و جزء (۳) بند (الف) تبصره (۲) قانون بودجه سال ۱۴۰۳ کل کشور در سال های ۱۴۰۲ و ۱۴۰۳.</p> <p>منابع بازگشتی بند (و) تبصره (۱۶) قانون بودجه سال ۱۳۹۸ کل کشور.</p>	<p>درپیشنهادهات:</p> <p>۱. نام صاحب حساب اضافه شده است.</p> <p>بند ب تبصره ۱۵- منابع این تبصره تا میزان... میلیارد ریال به شرح زیر است. خزانه داری کل کشور موظف است اعتبارات به شرح زیر را مطابق تخصیص ابلاغی موضوع ماده (۳۰) قانون برنامه و بودجه مصوب ۱۳۵۱ به حساب ملی و استانی «پیشرفت و عدالت» واریز و پرداخت نماید:</p> <p>۱- اعتبار ردیف... مندرج در جدول شماره (۹) این قانون.</p> <p>۲- اعتبار ردیف... مندرج در جدول شماره (۹) این قانون به شرح زیر:</p> <p>بازگشتی اصل و فرع منابع بند «الف» تبصره (۱۸) قوانین بودجه سنوات گذشته و تبصره (۲) قانون بودجه سال ۱۴۰۳ کل کشور.</p> <p>مانده مصرف نشده جزء (۳) بند (الف) تبصره (۱۸) قانون بودجه سال ۱۴۰۲ کل کشور و جزء (۳) بند (الف) تبصره (۲) قانون بودجه سال ۱۴۰۳ کل کشور در سال های ۱۴۰۲ و ۱۴۰۳.</p> <p>منابع بازگشتی بند (و) تبصره (۱۶) قانون بودجه سال ۱۳۹۸ کل کشور.</p>	<p>الف منابع مالی (به جز جزء ۶)</p> <p>۱ مبلغ سیصد و ده هزار میلیارد (۳۱۰,۰۰۰,۰۰۰,۰۰۰,۰۰۰) ریال علاوه بر مانده سالهای قبل از محل ردیف ذی ربط مندرج در جدول شماره (۹) این قانون تو سط خزانه داری کل کشور به صورت حداقل ماهانه یک دوازدهم پرداخت می شود که به حساب ملی «پیشرفت و عدالت» نزد خزانه داری کل کشور به نام وزارت امور اقتصادی و دارایی واریز می شود.</p> <p>۲ باقی مانده مبلغ مندرج در ردیف (۲۶) مصارف جدول تبصره (۱۴) قانون بودجه سال ۱۴۰۱ کل کشور در سقف منابع و مصارف بودجه به حساب ملی پیشرفت و عدالت نزد خزانه داری کل کشور به نام وزارت امور اقتصادی و دارایی واریز می شود. سازمان هدفمندسازی یارانه ها موظف است مبالغ این جزء را رأساً و بدون سازوکار ابلاغ و تخصیص اعتبار، حداقل به صورت ماهانه یک دوازدهم و حداکثر تا پایان آذر سال ۱۴۰۳ به حساب مذکور واریز نماید.</p> <p>۳ بازگشتی اصل و فرع منابع بند «الف» تبصره (۱۸) قوانین بودجه سنوات گذشته کل کشور به حساب ملی پیشرفت و عدالت نزد خزانه داری کل کشور به نام وزارت امور اقتصادی و دارایی واریز می شود.</p> <p>۴ منابع بازگشتی بند «و» تبصره (۱۶) قانون بودجه سال ۱۳۹۸ کل کشور به حساب ملی پیشرفت و عدالت نزد</p>	

متن پیشنهادی	اظهار نظر کارشناسی	لایحه بودجه ۱۴۰۴	قانون بودجه ۱۴۰۳
			<p>خزانه‌داری کل کشور به نام وزارت امور اقتصادی و دارایی واریز می‌شود.</p> <p>۵ مانده و بازگشتی منابع مالی تسهیلات موضوع قانون حمایت از توسعه و ایجاد اشتغال پایدار در مناطق روستایی و عشایری با استفاده از منابع صندوق توسعه ملی مصوب ۳۱/۵/۱۳۹۶ به حساب ملی پیشرفت و عدالت نزد خزانه‌داری کل کشور به نام وزارت امور اقتصادی و دارایی واریز می‌شود.</p>
<p>ب. پ.</p> <p>۱- حداقل هفتاد درصد (۷۰٪) پنجاه درصد (۵۰٪) منابع مالی بند (ب) این تبصره، جهت پرداخت تسهیلات به طرح‌ها و پروژه‌های حمایت از تولید و اشتغال با اولویت تأمین مالی مشارکت عمومی - خصوصی در سطح استانی با تصویب شورای برنامه ریزی و توسعه استان اختصاص می‌یابد. توزیع استانی منابع مالی موضوع این بند بر اساس شاخص های وزنی توسعه نیافتگی خواهد بود که تا پایان اردیبهشت ماه ابلاغ می‌گردد.</p> <p>در راستای بند الف ماده ۶۱ قانون هفتم پیشرفت، تا بیست درصد (۲۰٪) منابع مالی بند (ب) این تبصره، جهت پرداخت تسهیلات به طرح‌های ذیل برنامه جامع تحقق سیاست های کلی توسعه دریا محور مصوب هیئت وزیران با اولویت شهرستان ابوموسی که به تایید سازمان برنامه و بودجه می‌رسد، اختصاص می‌یابد.</p>	<p>در پیشنهادات:</p> <p>سهم منابع اجرای جزء (۳) بند (ب) ماده (۶) قانون تأمین مالی مشخص شده است</p> <p>۲. ساختار اجرایی لازم برای ماده ۶ قانون برنامه هفتم پیشرفت پیشنهاد و وظایف وزارت تعاون، کار و رفاه اجتماعی بر اساس ماده ۶ در این بخش اضافه شده است.</p> <p>تصریح بر اولویت داشتن «تأمین مالی مشارکت عمومی - خصوصی» در جزء های ۱ و ۲ این بند که لایحه آن هنوز به قانون تبدیل نشده است و حدود قانونی آن مشخص نیست، از حیث مغایرت با اصول ۸۵ و ۲۲ قانون اساسی محل تامل است.</p> <p>تصریح بر واژه غیرفارسی پروژه در جزء ۱، مغایر با اصل ۱۵ است.</p>	<p>بند پ تبصره ۱۵ -</p> <p>۱- حداقل هفتاد درصد (۷۰٪) منابع مالی بند (ب) این تبصره، جهت پرداخت تسهیلات به طرح ها و پروژه‌های حمایت از تولید و اشتغال با اولویت تأمین مالی مشارکت عمومی - خصوصی در سطح استانی با تصویب شورای برنامه ریزی و توسعه استان اختصاص می‌یابد. توزیع استانی منابع مالی موضوع این بند بر اساس شاخص های وزنی توسعه نیافتگی خواهد بود که تا پایان اردیبهشت ماه ابلاغ می‌گردد.</p> <p>۲- تا سی درصد (۳۰٪) منابع مالی بند (ب) این تبصره، جهت پرداخت تسهیلات به برنامه های حمایت از تولید و اشتغال دستگاه های اجرایی و مؤسسات در سطح ملی با اولویت تأمین مالی مشارکت عمومی - خصوصی اختصاص می‌یابد.</p> <p>۳- تا ده درصد (۱۰٪) از منابع بند (ب) این تبصره، تا سقف پنجاه هزار میلیارد (۵۰,۰۰۰,۰۰۰,۰۰۰,۰۰۰)</p>	<p>ب مصارف (به جز اجزای ۳، ۴ و ۷):</p> <p>۱ تا سی درصد (۳۰٪) منابع مالی اجزای (۱) و (۲) بند «الف» این تبصره جهت پرداخت تسهیلات به برنامه‌های حمایت از تولید و اشتغال در سطح ملی بر اساس برنامه پیشنهادی دستگاه های اجرایی اختصاص می‌یابد.</p> <p>۲ حداقل هفتاد درصد (۷۰٪) منابع مالی اجزای (۱) و (۲) بند «الف» این تبصره جهت پرداخت تسهیلات به برنامه های حمایت از تولید و اشتغال در سطح استانی با تصویب شورای برنامه‌ریزی و توسعه استان اختصاص می‌یابد.</p> <p>۵ حداقل هفتاد درصد (۷۰٪) مبلغ سیصد و ده هزار میلیارد (۳۱۰,۰۰۰,۰۰۰,۰۰۰,۰۰۰) ریال موضوع جزء (۲) این بند به صورت مساوی به استان ها به صورت صد در صد (۱۰۰٪) تخصیص یافته، اختصاص می‌یابد و ماهانه حداقل به صورت یک دوازدهم پرداخت می‌شود.</p> <p>۶ تا ده درصد (۱۰٪) از منابع اجزای (۱) تا (۵) بند «الف» این تبصره تا سقف پنجاه هزار میلیارد</p>

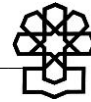
قانون بودجه ۱۴۰۳	لایحه بودجه ۱۴۰۴	اظهار نظر کارشناسی	متن پیشنهادی
<p>ریال به صورت کمک فنی و اعتباری و یارانه سود بر اساس چهارچوب تعیین شده توسط هیأت امنای حساب ملی پیشرفت و عدالت موضوع جزء (۳) بند «ج» تبصره (۱۸) قانون بودجه سال ۱۴۰۲ کل کشور قابل هزینه کرد است. استفاده از منابع بند «الف» این تبصره برای هزینه های جاری و پشتیبانی دستگاه های ذی ربط تحت هر عنوان ممنوع است.</p> <p>۸ تا ده درصد (۱۰٪) از منابع مالی جزء (۱) بند «الف» این تبصره به منظور پرداخت تسهیلات حمایت از تولید و اشتغال جهت تأمین زیرساخت های تولید و اشتغال در مناطق محروم کشور اختصاص می یابد.</p> <p>۹ منابع مالی جزء (۵) بند «الف» این تبصره جهت ادامه اجرای پرداخت تسهیلات موضوع قانون حمایت از توسعه و ایجاد اشتغال پایدار در مناطق روستایی و عشایری با استفاده از منابع صندوق توسعه ملی اختصاص می یابد.</p> <p>۱۰ تا بیست درصد (۲۰٪) منابع مالی جزء (۵) بند «ذ» تبصره (۶) این قانون پس از تأیید هیأت امنای حساب پیشرفت و عدالت صرف برنامه های پیشنهادی وزارت ورزش و جوانان در خصوص اشتغال جوانان می شود.</p>	<p>ریال به صورت کمک فنی و اعتباری با اولویت موضوعات افزایش سرمایه صندوق های حمایتی اشتغال، اجرای برنامه های بازار کار جوانان و دانش آموختگان دانشگاهی قابل هزینه کرد است. دستورالعمل نحوه ی هزینه کرد این جزء ظرف مدت یک ماه از لازم الاجرا شدن این قانون با پیشنهاد وزارت امور اقتصادی و دارایی به تصویب شورای عالی اشتغال می رسد.</p>	<p>در جزء ۳، قید «از لازم الاجرا شدن این قانون» زاید است زیرا قانون از آن زمان، لازم الاجرا است و نیازی به تکرار ندارد.</p>	<p>۲- تا سی درصد (۳۰٪) منابع مالی بند (ب) این تبصره، جهت پرداخت تسهیلات به برنامه های حمایت از تولید و اشتغال دستگاه های اجرایی و مؤسسات در سطح ملی با اولویت تأمین مالی مشارکت عمومی- خصوصی اختصاص می یابد.</p> <p>از زمان تصویب سند «راهبرد ملی پیشرفت صنعتی و ارتقای زنجیره های ارزش کشور» موضوع بند ت ماده ۴۸ و سند «برنامه تولید بهینه (الگوی کشت) کشاورزی» موضوع بند الف ماده ۳۱ قانون برنامه هفتم پیشرفت، طرحهای موضوع اجزای ۱ و ۲ این بند صرفاً در چارچوب اولویتهای این اسناد مورد حمایت قرار خواهد گرفت.</p> <p>«بسته های سرمایه گذاری بدون نام» موضوع ماده ۲۷ قانون تأمین مالی تولید و زیرساختها در بخشهای مختلف اقتصادی که به تصویب دستگاههای اجرایی و استانداریها می رسد در اولویت حمایت های موضوع اجزای ۱ و ۲ این بند قرار خواهند گرفت.</p> <p>۳- تا ده درصد (۱۰٪) از منابع بند (ب) این تبصره، تا سقف پنجاه هزار میلیارد (۵۰,۰۰۰,۰۰۰,۰۰۰,۰۰۰) ریال از منابع بند (ب) این تبصره، در راستای بندهای (الف) و (ب) ماده (۶) قانون تأمین مالی تولید و زیرساختها صرف مشارکت در تأسیس صندوق های تضمین غیردولتی یا حمایت از این صندوق ها یا سایر صندوق های حمایتی اشتغال در قالبهای مختلف اعم از کمک، کارگزاری منابع یا وجوه اداره شده، تسهیلات</p>

قانون بودجه ۱۴۰۳	لایحه بودجه ۱۴۰۴	اظهار نظر کارشناسی	متن پیشنهادی
			<p>ارزان‌قیمت و مشارکت در مخاطره (ریسک) صدور ضمانت‌نامه و به صورت کمک فنی و اعتباری جهت تأمین اولویت موضوعات افزایش سرمایه صندوق‌های حمایتی اشتغال، اجرای برنامه‌های بازار کار جوانان و دانش‌آموختگان دانشگاهی و تکمیل نظام آمار و اطلاعات بازار کار، توسعه و تقویت نهادهای پشتیبان کسب و کارها موضوع جزء ۳ بند الف ماده ۶ قانون برنامه هفتم پیشرفت، قابل هزینه کرد است. دستورالعمل نحوه هزینه کرد این جزء ظرف مدت یک ماه از لازم‌الاجرا شدن این قانون با پیشنهاد وزارت امور اقتصادی و دارایی به تصویب شورای عالی اشتغال می‌رسد.</p>
<p>پ سازوکار اجرایی:</p> <p>۱ وزارت امور اقتصادی و دارایی موظف است حساب‌هایی تحت عنوان حساب ملی و حساب‌های استانی «پیشرفت و عدالت» از طریق خزانه‌داری کل کشور جهت واریزی منابع، به نام خود افتتاح نماید.</p> <p>۲ مانده حساب‌های ملی و استانی پیشرفت و عدالت با رعایت قوانین و درج در بودجه سال بعد، به سال بعد منتقل می‌شود.</p> <p>۳ دستورالعمل اجرایی این تبصره شامل شرایط و نحوه توزیع آن بخش از تسهیلات جزء (۶) بند «الف» این تبصره که در اختیار هیأت امنای حساب‌های استانی است و همچنین توزیع آن بخش از منابعی که محل مصرف آن در این تبصره تصریح نشده است و تعیین نرخ سود تسهیلات و</p>	<p>بند تبصره ۱۵-</p> <p>۱- در اجرای جزء (۱) بند (الف) ماده (۶) قانون برنامه هفتم پیشرفت، دستگاه‌های اجرایی و مؤسسات به تفکیک استان‌ها موظف اند برنامه عملیاتی حمایت از تولید و توسعه اشتغال پیشنهادی خود را حداکثر تا ۱۵ خردادماه سال ۱۴۰۴ به وزارت امور اقتصادی و دارایی ارسال کنند. این وزارتخانه موظف است با همکاری وزارت تعاون، کار و رفاه اجتماعی و سازمان برنامه و بودجه کشور برنامه‌ها را حداکثر تا یک ماه پس از وصول بررسی و پس از تصویب شورای عالی اشتغال، ابلاغ نماید.</p> <p>۲- دستگاه‌های اجرایی ملی و استانی مکلف اند اعتبارات ابلاغی موضوع بند (ب) این تبصره را از طریق سپرده</p>	<p>۱. برای شفاف‌تر شدن عملکرد نهادهای عمومی غیر دولتی، تخصیص منابع منوط به عملکرد سال گذشته شده است. ساختار اجرایی تبصره تقویت و نقش هیأت امنای پیشرفت در در تهیه دستورالعمل اجرایی، شفاف شده است.</p> <p>۲. قید «پس از ابلاغ این قانون» ابهام دارد زیرا قانون توسط رئیس مجلس و نیز رئیس جمهور ابلاغ می‌شود لذا باید مشخص شود که کدام ابلاغ، مد نظر است؛ لذا در پیشنهاد، به ابلاغ توسط رئیس جمهور تبدیل شده است.</p> <p>۳. جزء ۵ زاید است زیرا بودن و نبودن آن، هیچ تفاوتی نمی‌کند.</p>	<p>ت</p> <p>۱- در اجرای جزء (۱) بند (الف) ماده (۶) قانون برنامه هفتم پیشرفت، دستگاه‌های اجرایی و مؤسسات به تفکیک استان‌ها موظف اند برنامه عملیاتی حمایت از تولید و توسعه اشتغال پیشنهادی خود را حداکثر تا ۱۵ خردادماه سال ۱۴۰۴ به وزارت امور اقتصادی و دارایی ارسال کنند. این وزارتخانه موظف است با همکاری وزارت تعاون، کار و رفاه اجتماعی و سازمان برنامه و بودجه کشور برنامه‌ها را حداکثر تا یک ماه پس از وصول بررسی و پس از تصویب شورای عالی اشتغال، ابلاغ نماید.</p> <p>۲- دستگاه‌های اجرایی ملی و استانی مکلف اند اعتبارات ابلاغی موضوع بند (ب) این تبصره را از طریق سپرده گذاری در بانک‌ها با اولویت بانکهای توسعه‌ای و تخصصی</p>

متن پیشنهادی	اظهار نظر کارشناسی	لایحه بودجه ۱۴۰۴	قانون بودجه ۱۴۰۳
<p>و صندوق های حمایتی اشتغال به عنوان عامل، با سازوکار تسهیلات تلفیقی با منابع بانکی و صندوق و منابع در اختیار دستگاه اجرایی مرتبط با نرخ ترجیحی، برای برنامه های تولید و اشتغال اختصاص دهند. نرخ سود سپرده گذاری منابع مذکور در بانک های عامل و نهادهای مالی حداقل یک درصد (۱٪) تعیین می شود.</p> <p>۳- دستورالعمل اجرایی تلفیق منابع نقدی و تسهیلات این تبصره مشتمل بر نرخ سود تسهیلات، نرخ سپرده گذاری، مؤسسات عامل، میزان مشارکت مؤسسات عامل، اولویت بندی فعالیت ها، رسته ها و مناطق هدف، نحوه توزیع تسهیلات و فرایند بررسی و تصویب طرح ها که توسط وزارت امور اقتصادی و دارایی با همکاری وزارت تعاون، کار و رفاه اجتماعی حداکثر تا دو ماه پس از ابلاغ این قانون توسط رئیس جمهور به دستگاههای اجرایی تهیه و به تصویب هیأت امنای حساب ملی پیشرفت و عدالت موضوع جزء (۳) بند «ج» تبصره (۱۸) قانون بودجه سال ۱۴۰۲ کل کشور خواهد رسید، اختصاص می یابد. نرخ سود تسهیلات اعطایی موضوع این بند متناسب با میزان مشارکت منابع نظام بانکی، صندوق کارآفرینی امید و صندوق توسعه ملی تعیین می گردد.</p> <p>منابع قرض الحسنه استانی موضوع این تبصره با رعایت موازین شرعی قابلیت تجمیع یا هم افزایی با سایر منابع را دارد.</p> <p>۴- استفاده نهادهای حمایتی از منابع نقدی و تسهیلات این تبصره، مستلزم تأیید برنامه های حمایت از تولید و اشتغال آن توسط شورای عالی اشتغال خواهد بود.</p>	<p>۴. استفاده از واژه غیرفارسی پرسنلی در جزء ۶ مغایر اصل ۱۵ است و باید به کارگزینی تبدیل شود یا حذف شود.</p>	<p>گذاری در بانک ها با اولویت بانک های توسعه ای و تخصصی و صندوق های حمایتی اشتغال به عنوان عامل، با سازوکار تسهیلات تلفیقی با منابع بانکی و صندوق و منابع در اختیار دستگاه اجرایی مرتبط با نرخ ترجیحی، برای برنامه های تولید و اشتغال اختصاص دهند. نرخ سود سپرده گذاری منابع مذکور در بانک های عامل و نهادهای مالی حداقل یک درصد (۱٪) تعیین می شود.</p> <p>۳- دستورالعمل اجرایی تلفیق منابع نقدی و تسهیلات این تبصره مشتمل بر نرخ سود تسهیلات، نرخ سپرده گذاری، مؤسسات عامل، میزان مشارکت مؤسسات عامل، اولویت بندی فعالیتها، رسته ها و مناطق هدف، نحوه توزیع تسهیلات و فرایند بررسی و تصویب طرح ها که توسط وزارت امور اقتصادی و دارایی با همکاری وزارت تعاون، کار و رفاه اجتماعی و حداکثر تا دو ماه پس از ابلاغ این قانون تهیه خواهد شد، اختصاص می یابد. نرخ سود تسهیلات اعطایی موضوع این بند متناسب با میزان مشارکت منابع نظام بانکی، صندوق کارآفرینی امید و صندوق توسعه ملی تعیین می گردد.</p> <p>منابع قرض الحسنه استانی موضوع این تبصره با رعایت موازین شرعی قابلیت تجمیع یا هم افزایی با سایر منابع را دارد.</p> <p>۴- استفاده نهادهای حمایتی از منابع نقدی و تسهیلات این تبصره، مستلزم تأیید برنامه های حمایت از تولید و اشتغال آن ها توسط دستگاه های اجرایی ملی و تصویب آن توسط شورای عالی اشتغال خواهد بود.</p>	<p>نرخ سود سپرده گذاری منابع اجزای (۱) تا (۵) بند «الف» این تبصره توسط هیأت امنای حساب ملی پیشرفت و عدالت موضوع جزء (۳) بند «ج» تبصره (۱۸) قانون بودجه سال ۱۴۰۲ کل کشور به تصویب می رسد. شورای برنامه ریزی و توسعه استان، هیأت امنای حساب استانی پیشرفت و عدالت است و استاندار ریاست این هیأت امنا را برعهده دارد.</p> <p>۴ منابع اجزای (۱) تا (۵) بند «الف» این تبصره از طریق سپرده گذاری در بانک ها با اولویت بانک های توسعه ای و تخصصی و صندوق کارآفرینی امید به عنوان عامل، به منظور سرمایه گذاری برای تولید و اشتغال و کارآفرینی و تکمیل طرح های نیمه تمام و ظرفیت های خالی بنگاه ها با اولویت فعالیت های صادرات محور با سازوکار تسهیلات تلفیقی با منابع بانکی و منابع در اختیار دستگاه اجرایی مرتبط با نرخ ترجیحی، تخصیص خواهد یافت. همچنین استفاده از منابع صندوق توسعه ملی با رعایت اساسنامه آن مجاز است.</p> <p>۵ نرخ سود سپرده گذاری منابع مذکور در بانک های عامل و نهادهای مالی حداقل یک درصد (۱٪) و نرخ سود تسهیلات اعطایی متناسب با میزان مشارکت منابع نظام بانکی، صندوق کارآفرینی امید و صندوق توسعه ملی تعیین می گردد. منابع قرض الحسنه استانی موضوع این تبصره با رعایت موازین شرعی قابلیت تجمیع یا هم افزایی با سایر منابع را دارد.</p> <p>ت ساز و کار نظارت:</p>

متن پیشنهادی	اظهار نظر کارشناسی	لایحه بودجه ۱۴۰۴	قانون بودجه ۱۴۰۳
<p>آن‌ها و نتایج ارزیابی عملکرد سنوات گذشته توسط دستگاه‌های اجرایی ملی و تصویب آن توسط شورای عالی اشتغال خواهد بود.</p> <p>۵- استفاده از منابع صندوق توسعه ملی با رعایت اساسنامه آن مجاز است.</p> <p>۶- استفاده از منابع این تبصره برای هزینه‌های جاری، پرسنلی و پشتیبانی دستگاه‌های ذی ربط تحت هر عنوان ممنوع است.</p> <p>۷- مانده حساب‌های ملی و استانی پیشرفت و عدالت با رعایت قوانین به سال بعد منتقل می‌شود.</p> <p>۸- مسئولیت نظارت میدانی اجرای این تبصره بر عهده وزارت تعاون، کار و رفاه اجتماعی است.</p> <p>۹ وزارت امور اقتصادی و دارایی و سازمان برنامه و بودجه کشور مکلفند به صورت فصلی گزارش عملکرد جزء (۲) بند «الف» این تبصره را به مجلس شورای اسلامی ارائه نمایند.</p> <p>۱۰. وزارت کشور مکلف است هر سه ماه یک بار گزارش نحوه هزینه کرد منابع جزء (۱) بند «ب» این تبصره را به مجلس شورای اسلامی ارائه نماید.</p> <p>۱۱. وزارت امور اقتصادی و دارایی مکلف است با همکاری وزارت تعاون، کار و رفاه اجتماعی گزارش عملکرد این تبصره را هر شش ماه یکبار به کمیسیون‌های جهش و رونق تولید و نظارت بر اصل چهل و چهارم (۴۴) قانون اساسی، برنامه و بودجه و محاسبات، اقتصادی و معاونت نظارت مجلس شورای اسلامی ارسال نماید.</p>		<p>۵- استفاده از منابع صندوق توسعه ملی با رعایت اساسنامه آن مجاز است.</p> <p>۶- استفاده از منابع این تبصره برای هزینه‌های جاری، پرسنلی و پشتیبانی دستگاه‌های ذی ربط تحت هر عنوان ممنوع است.</p> <p>۷- مانده حساب‌های ملی و استانی پیشرفت و عدالت با رعایت قوانین به سال بعد منتقل می‌شود.</p> <p>۸- مسئولیت نظارت میدانی اجرای این تبصره بر عهده وزارت تعاون، کار و رفاه اجتماعی است. وزارت امور اقتصادی و دارایی موظف به نظارت و ارائه گزارش در مقاطع سه ماهه به هیئت وزیران است.</p> <p>۹- وزارت تعاون، کار و رفاه اجتماعی و بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران مکلف اند گزارش ماهانه بند (ج) این تبصره را به وزارت امور اقتصادی و دارایی و سازمان برنامه و بودجه کشور ارسال نمایند.</p>	<p>۱- مسؤلیت نظارت میدانی بر اجرای این تبصره بر عهده وزارت تعاون، کار و رفاه اجتماعی است.</p> <p>۲- خزانه‌داری کل کشور مکلف است ماهانه گزارش پرداختی جزء (۱) بند «الف» این تبصره را به مجلس شورای اسلامی ارسال نماید.</p> <p>۳- وزارت امور اقتصادی و دارایی و سازمان برنامه و بودجه کشور مکلفند ماهانه گزارش عملکرد جزء (۲) بند «الف» این تبصره را به مجلس شورای اسلامی ارسال نمایند.</p> <p>۴- وزارت امور اقتصادی و دارایی و بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران مکلفند ماهانه گزارش عملکرد جزء (۶) بند «الف» این تبصره را به مجلس شورای اسلامی ارسال نمایند.</p> <p>۵- وزارت کشور مکلف است هر سه ماه یک بار گزارش نحوه هزینه کرد منابع جزء (۳) بند «ب» این تبصره را به مجلس شورای اسلامی ارسال نماید.</p> <p>۶- وزارت امور اقتصادی و دارایی مکلف است هر سه ماه یک بار گزارش نحوه هزینه کرد منابع اجزای (۶) و (۹) بند «ب» این تبصره را به مجلس شورای اسلامی ارسال نماید.</p> <p>۷- وزارت امور اقتصادی و دارایی مکلف است گزارش تفصیلی عملکرد این تبصره را هر سه ماه یک بار به کمیسیون‌های ویژه جهش و رونق تولید و نظارت بر اجرای اصل چهل و چهارم (۴۴) قانون اساسی، برنامه و بودجه و محاسبات، اقتصادی و اجتماعی و معاونت نظارت مجلس شورای اسلامی ارسال نماید.</p>

متن پیشنهادی	اظهار نظر کارشناسی	لایحه بودجه ۱۴۰۴	قانون بودجه ۱۴۰۳
موافق		<p>بند ۱۵ تبصره - بازگشتی اصل و فرع تسهیلات اعطایی موضوع قانون حمایت از توسعه و ایجاد اشتغال پایدار در مناطق روستایی و عشایری با استفاده از منابع صندوق توسعه ملی مصوب ۱۳۹۶/۵/۳۱ به حساب مؤسسات عامل این قانون واریز می شود تا در چارچوب اهداف و برنامه های عملیاتی ارائه شده توسط دستگاه های اجرایی صرفاً به مناطق روستایی و عشایری اختصاص یابد.</p>	
<p>تبصره (۱۵) - ج - بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران مکلف است به میزانی که هیئت عالی بانک مرکزی تا پایان فروردین مصوب خواهد نمود مطابق با تبصره (۳) بند (ب) ماده ۶ قانون برنامه هفتم پیشرفت ، سهم بانک ها را از تسهیلات قرض الحسنه اعم از اشتغال موضوع تبصره (۳) بند (ب) ماده ۶ و بند ج ماده ۳۱ قانون برنامه هفتم پیشرفت و تسهیلات قانون حمایت از خانواده و جوانی جمعیت و قوانین مربوط به ایثارگران، قانون حمایت از حقوق معلولان مصوب ۱۳۹۶/۱۲/۲۰، قانون جهش تولید دانش بنیان، قانون ساماندهی و حمایت از مشاغل خانگی و تسهیلات موضوع ماده (۷۷) قانون الحاق برخی مواد به قانون تنظیم بخشی از مقررات مالی دولت (۲) و ستاد مردمی رسیدگی به امور دپه و کمک به زندانیان نیازمند، از محل سپرده های قرض الحسنه اعم از جاری و پس انداز شبکه بانکی پس از کسر سپرده قانونی حداقل دو میلیون میلیارد (۲,۰۰۰,۰۰۰,۰۰۰,۰۰۰,۰۰۰) ریال به قرض الحسنه ازدواج، فرزندآوری و ودیعه یا خرید یا ساخت مسکن و دیگر موارد ذکر شده در قوانین فوق اختصاص داده و از طریق بانکهای عامل (به تشخیص هیأت عالی بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران) پرداخت گردد و در صورت عدم کفایت منابع، اولویت بندی و ترتیب اعطای تسهیلات به</p>	<p>همانند سال های قبل سهم بانک ها از تسهیلات قرض الحسنه اشتغال موقوف به بانک مرکزی شده است با این تفاوت که بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران مکلف است به میزانی که هیئت عالی بانک مرکزی تا پایان فروردین مصوب می نماید، عمل کند. بر این اساس پیشنهاد می شود حداقل مبالغ سقف فردی تسهیلات ازدواج و فرزندآوری معادل سال ۱۴۰۳ در نظر گرفته شود اما در مورد مبالغ قطعی آن هیئت عالی بانک مرکزی تصمیم گیری نماید. دلیل عدم افزایش رشد سقف فردی تسهیلات توسط قانون بودجه نیز، عدم تکافوی منابع قرض الحسنه شبکه بانکی و جلوگیری از ایجاد کسری در این زمینه است.</p>	<p>بند ج تبصره ۱۵ - بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران مکلف است به میزانی که هیئت عالی بانک مرکزی تا پایان فروردین مصوب خواهد نمود مطابق با تبصره (۳) بند (ب) ماده ۶ قانون برنامه هفتم پیشرفت ، سهم بانک ها را از تسهیلات قرض الحسنه اشتغال و تسهیلات قانون حمایت از خانواده و جوانی جمعیت و قوانین مربوط به ایثارگران، قانون حمایت از حقوق معلولان مصوب ۱۳۹۶/۱۲/۲۰، قانون جهش تولید دانش بنیان، قانون ساماندهی و حمایت از مشاغل خانگی و تسهیلات موضوع ماده (۷۷) قانون الحاق برخی مواد به قانون تنظیم بخشی از مقررات مالی دولت (۲) از محل سپرده های قرض الحسنه اعم از جاری و پس انداز شبکه بانکی پس از کسر سپرده قانونی بابت تسهیلات موضوع این قوانین از جمله اشتغال، قرض الحسنه ازدواج، فرزندآوری و ودیعه یا خرید یا ساخت مسکن با اولویت ایثارگران موضوع ماده (۳) قانون جامع ایثارگران به تعداد ۴۰ هزار نفر که تسهیلات قرض الحسنه تکلیف</p>	<p>بند ۱۳ تبصره بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران مکلف است مطابق با قانون حمایت از خانواده و جوانی جمعیت و قوانین مربوط به ایثارگران، قانون حمایت از حقوق معلولان مصوب ۱۳۹۶/۱۲/۲۰، قانون جهش تولید دانش بنیان، قانون ساماندهی و حمایت از مشاغل خانگی و تسهیلات موضوع ماده (۷۷) قانون الحاق برخی مواد به قانون تنظیم بخشی از مقررات مالی دولت (۲) و ستاد مردمی رسیدگی به امور دپه و کمک به زندانیان نیازمند، از محل سپرده های قرض الحسنه اعم از جاری و پس انداز شبکه بانکی پس از کسر سپرده قانونی حداقل دو میلیون میلیارد (۲,۰۰۰,۰۰۰,۰۰۰,۰۰۰,۰۰۰) ریال به قرض الحسنه ازدواج، فرزندآوری و ودیعه یا خرید یا ساخت مسکن و دیگر موارد ذکر شده در قوانین فوق اختصاص داده و از طریق بانکهای عامل (به تشخیص هیأت عالی بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران) پرداخت گردد و در صورت عدم کفایت منابع، اولویت بندی و ترتیب اعطای تسهیلات به</p>

متن پیشنهادی	اظهار نظر کارشناسی	لایحه بودجه ۱۴۰۴	قانون بودجه ۱۴۰۳
<p>یا خرید یا ساخت مسکن با اولویت ایثارگران موضوع ماده (۳) قانون جامع ایثارگران به تعداد ۴۰ هزار نفر که تسهیلات قرض الحسنه تکلیف شده است از طریق بانک‌های عامل معین و ابلاغ نماید. در صورت عدم کفایت منابع، اولویت با تسهیلات قرض الحسنه ازدواج، فرزندآوری و اشتغال است.</p> <p>۱- در راستای ماده ۶۸ قانون حمایت از خانواده و جوانی جمعیت مجموعاً مبلغ ۳۰۰۰ هزار میلیارد ریال تسهیلات قرض الحسنه ازدواج پرداخت میگردد. این نامه این جز شامل مبلغ تسهیلات که حداقل به میزان مبلغ مصوب قانون بودجه ۱۴۰۳ خواهد بود و شرایط مشمولین توسط بانک مرکزی تهیه و تا پایان فروردین ۱۴۰۴ به تصویب هیات وزیران خواهد رسید.</p> <p>۲- در راستای ماده ۱۰ قانون حمایت از خانواده و جوانی جمعیت مجموعاً مبلغ ۱۰۰۰ هزار میلیارد ریال</p>	<p>به رسمیت شناختن صلاحیت هیئت عالی بانک مرکزی در وضع مقررات، از نظر شورای نگهبان قانون اساسی مغایر اصول ۶۰ و ۱۳۸ قانون اساسی است لیکن ماده ۷ قانون بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران مصوب ۱۴۰۲ ناظر بر صلاحیت هیئت عالی است که این قانون از سوی مجمع تشخیص مصلحت نظام با اصلاح بند «الف» ماده (۷) موافق با مصلحت نظام تشخیص داده شد. لذا این بخش احتمالاً با ایراد مجدد شورای نگهبان مواجه خواهد شد و نیاز به تایید مجمع تشخیص مصلحت خواهد داشت</p>	<p>شده است از طریق بانک های عامل معین و ابلاغ نماید.</p>	<p>موارد مذکور در این بند به ترتیب شامل؛ تسهیلات قرض الحسنه ازدواج، تسهیلات قرض الحسنه فرزندآوری، تسهیلات قرض الحسنه ودیعه یا خرید یا ساخت مسکن به شرح زیر اقدام نماید:</p> <p>تعیین سهمیه موضوع این بند برای بانکهای قرض الحسنه منوط به موافقت هیأت وزیران و با رعایت حقوق سپرده گذاران مجاز است.</p> <p>۱- تسهیلات قرض الحسنه ازدواج (موضوع ماده (۶۸) قانون حمایت از خانواده و جوانی جمعیت)؛</p> <p>۱-۱- تسهیلات قرض الحسنه ازدواج برای هر یک از زوج هایی که تاریخ ازدواج آنها بعد از ۱/۱/۱۳۹۹ بوده است مبلغ سه میلیارد (۳,۰۰۰,۰۰۰,۰۰۰) ریال و با دوره بازپرداخت ده-ساله</p>

ماده ۷ -

الف - اعضای هیأت عالی عبارتند از:

۱- رئیس کل (رئیس هیأت عالی)

۲- وزیر امور اقتصادی و دارایی

۳- رئیس سازمان برنامه و بودجه کشور

۴- دو نفر اقتصاددان متخصص در زمینه سیاستگذاری پولی و ارزی

۵- دو نفر متخصص در حوزه بانکداری (یک نفر در زمینه حقوق بانکی و یک نفر در زمینه امور مالی)

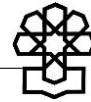
۶- معاون سیاستگذاری پولی

۷- معاون تنظیم گری و نظارت

۸- دادستان کل کشور

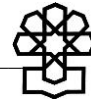
دو نفر از نمایندگان مجلس شورای اسلامی مقرر در تبصره بند «الف» ماده (۶) این قانون به عنوان ناظر (بدون حق رأی) در جلسات هیأت عالی شرکت میکنند. این افراد، مشمول قواعد مدیریت تعارض منافع هستند.

تبصره - اعضای موضوع اجزای (۱)، (۴)، (۵)، (۶) و (۷) این بند باید تسلط کافی به مبانی بانکداری اسلامی و روشهای اجرای آن داشته باشند.

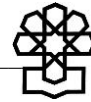
متن پیشنهادی	اظهار نظر کارشناسی	لایحه بودجه ۱۴۰۴	قانون بودجه ۱۴۰۳
<p>تسهیلات قرض الحسنه فرزندآوری پرداخت میگردد. مبلغ تسهیلات برای فرزند اول، ۶۰۰ میلیون ریال، فرزند دوم، ۱۰۰۰ میلیون ریال، فرزند سوم، ۱۴۰۰ میلیون ریال، فرزند چهارم، ۱۷۰۰ میلیون ریال و فرزند پنجم و بیشتر، ۲۲۰۰ میلیون ریال خواهد بود.</p> <p>۳- در راستای اجرای بند ج ماده ۳۱ و بند الف ماده ۶ برنامه هفتم پیشرفت، قانون حمایت از معلولان و قانون احکام دائمی برنامه های توسعه و باهدف توانمندسازی و ایجاد درآمد پایدار برای اقشار نیازمند از طریق ایجاد اشتغال خُرد و خانگی با رویکرد زنجیره های تولیدی مجموعاً مبلغ ۵۰۰ هزار میلیارد ریال تسهیلات قرض الحسنه اشتغال با اولویت از طریق کمیته امداد امام خمینی(ره) و سازمان بهزیستی کل کشور پرداخت میگردد.</p> <p>۴- مبلغ و شرایط تسهیلات تأمین مسکن مشمولان ماده (۳ مکرر) قانون جامع خدمات رسانی به ایثارگران، وام قرض الحسنه مسکن برای افراد تحت پوشش کمیته امداد امام خمینی (ره)، سازمان بهزیستی کشور، خانواده شهدا، جانبازان و رزمندگان معسر، ستاد مردمی رسیدگی به امور دیه و کمک به زندانیان نیازمند و افزایش مهارت های شغلی زنان (موضوع ماده ۷۹ قانون برنامه هفتم پیشرفت) در صورت تکافوی منابع به تصویب هیات عالی بانک مرکزی وزیران خواهد رسید.</p> <p>۵- مسؤولیت حُسن اجرای این بند بر عهده بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران، مؤسسات اعتباری و تمامی مدیران و</p>			<p>۱-۲ تسهیلات قرض الحسنه ازدواج برای زوجهای زیر بیست و پنج سال و زوجه های زیر بیست و سه سال مبلغ سه میلیارد و پانصد میلیون (۳,۵۰۰,۰۰۰,۰۰۰) ریال</p> <p>۲- تسهیلات قرض الحسنه فرزندآوری (موضوع ماده (۱۰) قانون حمایت از خانواده و جوانی جمعیت):</p> <p>برای فرزندان که از ۱/۱/۱۴۰۰ به بعد به دنیا آمده اند با رعایت شروط مندرج در قانون حمایت از خانواده و جوانی جمعیت تسهیلات قرض الحسنه فرزندآوری به شرح زیر پرداخت می شود:</p> <p>۱- ۲- به ازای فرزند اول چهارصد میلیون (۴۰۰,۰۰۰,۰۰۰) ریال</p> <p>۲- ۲- به ازای فرزند دوم هشتصد میلیون (۸۰۰,۰۰۰,۰۰۰) ریال</p> <p>۳- ۲- به ازای فرزند سوم یک میلیارد و دویست میلیون (۱,۲۰۰,۰۰۰,۰۰۰) ریال</p> <p>۴- ۲- به ازای فرزند چهارم یک میلیارد و پانصد میلیون (۱,۵۰۰,۰۰۰,۰۰۰) ریال</p> <p>۵- ۲- به ازای فرزند پنجم و بیشتر دو میلیارد (۲,۰۰۰,۰۰۰,۰۰۰) ریال</p> <p>۳- تسهیلات قرض الحسنه ودیعه یا خرید یا ساخت مسکن (با رعایت قانون حمایت از خانواده و جوانی جمعیت):</p> <p>این تسهیلات برای خانواده های فاقد مسکن که از ۱/۱/۱۳۹۹ به بعد صاحب فرزند سوم یا بیشتر می شوند به میزان سه میلیارد (۳,۰۰۰,۰۰۰,۰۰۰) ریال است.</p>

متن پیشنهادی	اظهار نظر کارشناسی	لایحه بودجه ۱۴۰۴	قانون بودجه ۱۴۰۳
<p>کارکنان ذی ربط می باشد. گزارش تفصیلی عملکرد این بند توسط بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران، هر سه ماه یک بار به کمیسیون های برنامه و بودجه و محاسبات، اجتماعی، فرهنگی و عمران و معاونت نظارت مجلس شورای اسلامی ارسال می شود.</p> <p>۶- در اجرای تبصره ۴ بند ب ماده ۶ قانون برنامه هفتم، پس از اعتبارسنجی متقاضیان و در صورت عدم تکافوی اعتبار آنها، به منظور تأمین رکن ضامن، مؤسسات اعتباری موظفند با توثیق حساب بارانه یا سهام عدالت متقاضیان یا بستگان درجه اول از طبقه اول آنها یا سایر دارایی های مالی وی یا تنها دریافت یک فقره سفته و یک نفر ضامن نسبت به پرداخت تسهیلات اقدام نمایند.</p> <p>۷- تسهیلات موضوع این بند از حکم موضوع ماده (۱۰) قانون خدمت وظیفه عمومی مصوب ۲۹/۷/۱۳۶۳ مستثنی است.</p>			<p>۴- بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران مکلف است به افراد تحت پوشش کمیته امداد امام خمینی (ره)، سازمان بهزیستی کشور، خانواده شهدا، جانبازان و رزمندگان معسر با معرفی نهادهای مربوط و تأیید سامانه رفاه ایرانیان مبنی بر قرارداد داشتن این افراد در سه دهک اول درآمدی وام قرض الحسنه مسکن محرومین به مبلغ چهار میلیارد ریال اعطا نماید. (۴,۰۰۰,۰۰۰,۰۰۰)</p> <p>۵- بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران مکلف است به مشمولان ماده (۳ مکرر) قانون جامع خدمات رسانی به ایثارگران با رعایت ماده (۶۲) قانون الحاق برخی مواد به قانون تنظیم بخشی از مقررات مالی دولت (۲) که تسهیلات مسکن دریافت نکرده-اند، تسهیلات لازم برای تأمین مسکن ایثارگران حداقل به صد هزار نفر از مشمولان تا سقف هفت میلیارد و پانصد میلیون (۷,۵۰۰,۰۰۰,۰۰۰) ریال با تأیید بنیاد شهید و امور ایثارگران اعطا نماید.</p> <p>۶- مسؤولیت حسن اجرای این بند بر عهده بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران، مؤسسات اعتباری و تمامی مدیران و کارکنان ذی ربط می باشد. عدم اجرای هر یک از بندهای این تبصره (مشمول بر تأخیر در پرداخت این تسهیلات یا دریافت ضمانت فراتر از حدود این قانون) تخلف محسوب شده و در مراجع ذی صلاح قابل پیگیری است.</p> <p>۷- بند «ط» و اجزای (۲) تا (۵) بند «ح» تبصره (۱۶) قانون بودجه سال ۱۴۰۲ تنفیذ می شود.</p> <p>۸- پس از اعتبارسنجی متقاضیان و در صورت عدم تکافوی اعتبار آنها، به منظور تأمین رکن ضامن، مؤسسات اعتباری</p>

متن پیشنهادی	اظهار نظر کارشناسی	لایحه بودجه ۱۴۰۴	قانون بودجه ۱۴۰۳
			<p>موظفند با توثیق حساب یارانه یا سهام عدالت متقاضیان یا بستگان درجه اول از طبقه اول آنها یا سایر دارایی های مالی وی یا تنها دریافت یک فقره سفته و یک نفر ضامن نسبت به پرداخت تسهیلات اقدام نمایند.</p> <p>۹- تسهیلات موضوع این بند از حکم موضوع ماده (۱۰) قانون خدمت وظیفه عمومی مصوب ۲۹/۷/۱۳۶۳ مستثنی است.</p> <p>۱۰- وزارت صنعت، معدن و تجارت مکلف است با معرفی بنیاد شهید و امور ایثارگران به جانبازان پنجاه درصد (۵۰٪) و بالاتر که در سنوات گذشته از تسهیلات موضوع ماده (۴۵) قانون جامع خدمات-رسانی به ایثارگران استفاده ننموده اند، مجوز واردات یک دستگاه خودرو متناسب با وضعیت جانبازی ایثارگر با رعایت قوانین و مقررات ارائه نماید. درخصوص سایر مشمولان ماده (۴۵) قانون مذکور از محل تسهیلات قرض الحسنه این بند برای خرید خودروی داخلی اقدام می گردد.</p> <p>گزارش تفصیلی عملکرد اجزای (۱) تا (۹) این بند توسط بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران، هر سه-ماه یک بار به کمیسیون های برنامه و بودجه و محاسبات، اجتماعی، فرهنگی و عمران و معاونت نظارت مجلس شورای اسلامی ارسال می گردد و همچنین گزارش عملکرد جزء (۱۰) این بند توسط وزارت صنعت، معدن و تجارت به کمیسیون های اجتماعی و صنایع و معادن مجلس شورای اسلامی ارسال می-شود.</p> <p>جزء ۶ بند (الف- منابع مالی) تبصره ۲</p>

متن پیشنهادی	اظهار نظر کارشناسی	لایحه بودجه ۱۴۰۴	قانون بودجه ۱۴۰۳
			<p>۶ مبلغ یک میلیون میلیارد (۱,۰۰۰,۰۰۰,۰۰۰,۰۰۰,۰۰۰) ریال تسهیلات قرض الحسنه مطابق اجزای (۳) و (۴) بند «ب» این تبصره اختصاص می‌یابد.</p> <p>برخی اجزای بند (ب- مصارف) تبصره ۲</p> <p>۳ معادل چهارصد هزار میلیارد (۴۰۰,۰۰۰,۰۰۰,۰۰۰,۰۰۰) ریال از تسهیلات موضوع جزء (۶) بند «الف» این تبصره به طور مساوی در اختیار هیأت امنای حساب های استانی پیشرفت و عدالت قرار خواهد گرفت.</p> <p>۴ با هدف حمایت از اشتغال در چهارچوب مصوبات هیأت امنای حساب پیشرفت و عدالت، معادل ششصد هزار میلیارد (۶۰۰,۰۰۰,۰۰۰,۰۰۰,۰۰۰) ریال تسهیلات جزء (۶) بند «الف» این تبصره بر اساس قوانین مربوط به شرح ذیل اختصاص می‌یابد:</p> <p>کمیته امداد امام خمینی (ره) معادل سیصد هزار میلیارد (۳۰۰,۰۰۰,۰۰۰,۰۰۰,۰۰۰) ریال؛</p> <p>سازمان بهزیستی کشور معادل یکصد و بیست هزار میلیارد (۱۲۰,۰۰۰,۰۰۰,۰۰۰,۰۰۰) ریال؛</p> <p>بنیاد شهید و امور ایثارگران معادل سی و دو هزار میلیارد (۳۲,۰۰۰,۰۰۰,۰۰۰,۰۰۰) ریال؛</p> <p>بنیاد برکت ستاد اجرایی فرمان حضرت امام (ره) معادل سی و دو هزار میلیارد (۳۲,۰۰۰,۰۰۰,۰۰۰,۰۰۰) ریال؛</p> <p>صندوق نوآوری و شکوفایی معادل سی و دو هزار میلیارد (۳۲,۰۰۰,۰۰۰,۰۰۰,۰۰۰) ریال؛</p>

متن پیشنهادی	اظهار نظر کارشناسی	لایحه بودجه ۱۴۰۴	قانون بودجه ۱۴۰۳
			<p>سازمان بسیج سازندگی معادل سی و دو هزار میلیارد (۳۲,۰۰۰,۰۰۰,۰۰۰,۰۰۰ ریال)؛</p> <p>بنیاد علوی معادل بیست و چهار هزار میلیارد (۲۴,۰۰۰,۰۰۰,۰۰۰,۰۰۰ ریال)؛</p> <p>مراکز نیکوکاری وابسته به نهادها و سازمان های خیریه ای و سایر مؤسسات و مراکز نیکوکاری، گروه های جهادی، سازمان های مردم نهاد و بخش خصوصی برای توسعه کسب و کار ده هزار میلیارد (۱۰,۰۰۰,۰۰۰,۰۰۰,۰۰۰ ریال)؛</p> <p>و سازمان آموزش فنی و حرفه ای کشور (بخش دولتی و بخش غیردولتی وابسته) و دانشگاه فنی و حرفه ای و هنرستان های فنی و حرفه ای برای تجهیز کارگاه های خود مبلغ هجده هزار میلیارد (۱۸,۰۰۰,۰۰۰,۰۰۰,۰۰۰ ریال)؛</p> <p>بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران مکلف است سهم بانک ها از تأمین منابع مالی جزء (۶) بند «الف» این تبصره را ظرف یک ماه از لازم الاجرا شدن این قانون مشخص نماید. نهادهای موضوع این جزء می توانند در قالب تفاهم نامه با دستگاه های اجرایی استانی نسبت به تلفیق منابع در اختیار خود و در اختیار استان ها اقدام نمایند و هیأت امنای حساب پیشرفت و عدالت مجاز است مانده سهمیه جذب نشده اشخاص ذکر شده در این جزء را به اشخاصی که سهمیه خود را جذب نموده اند، اختصاص دهد.</p> <p>۷ توزیع تسهیلات جزء (۶) بند «الف» این تبصره بر اساس این بند و مقررات مربوط مطابق دستورالعمل اجرایی این تبصره خواهد بود.</p>

منابع و مأخذ

[۱]. قانون بودجه سال ۱۴۰۳

[۲]. لایحه بودجه سال ۱۴۰۴

گزیده سیاستی

پیشنهاد می شود تخصیص اعتبار رونق تولید و اشتغالزایی، منوط به سند «راهبرد ملی پیشرفت صنعتی و ارتقای زنجیره ارزش کشور» مبتنی بر بند ت ماده ۴۸ برنامه هفتم و همچنین «برنامه بهینه تولید محصولات کشاورزی» موضوع بند الف ماده ۳۳ قانون برنامه هفتم پیشرفت باشد.

مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی

تهران، خیابان پاسداران، روبروی بازار نیاوران (ضلع جنوبی، پلاک ۸۰۲)

تلفن: ۷۵۱۸۳۰۰۰ صندوق پستی: ۱۵۸۷۵-۵۸۵۵ پست الکترونیک: mrc@majles.ir

وبسایت: rc.majles.ir